

ЗЛІТ

13 грудня 1986 р. пройшов III Зліт членів ЗРКСНМ СПС української національності. Присутніх було бл. 60 осіб. Вислухано звіти з діяльності за попередній рік, проведено дискусію про минуле, нинішнє, майбутнє студентського руху. Вибрано голів окремих комісій, накреслено план роботи, прийнято рішення. Отже, все пішло гаразд,... проте залишилося почуття недовершеності. Багато говорено про маразм й застій. Унизу друкуються основні документи Зльту, так що непотрібно їх обговорювати. Самі промовисто свідчать про себе.

Варто, натомість, сказати, що план роботи залишився таким, який прийнято на I Зльті. Просто вирішено, що діло не в прийманні нових й нових імпозантних декларацій; подано їх вже багато - зостається праця, здійснення, які засвідчують вартість усіх планів.

Найчисленніше прибули представники студентства Варшави, Гданська й Ольштина. Решта осередків вислава по одному, двох членів. Це погано. Сталося таке через недоінформованість про Зліт - те підкреслювали майже усі. Правильно - великої "пропаганди" не було. Але чи ж вона була необхідна..., адже відомо,

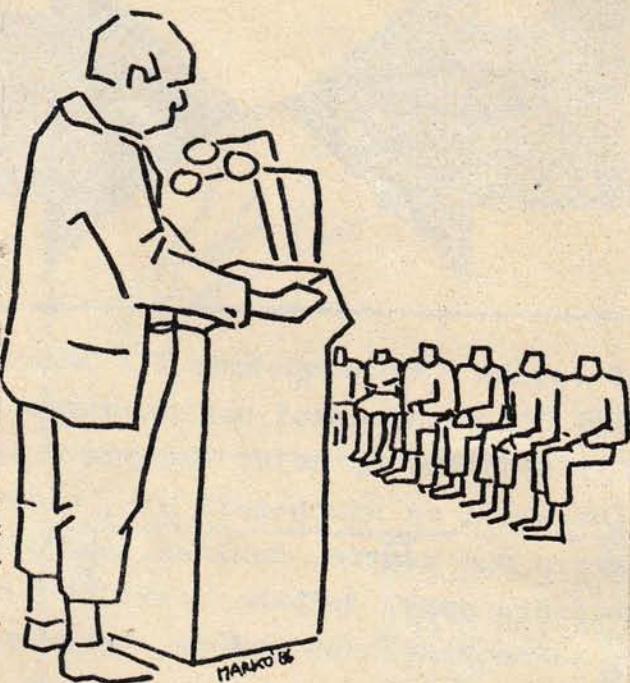
56

що Зліт став щорічно зустрічю саме в половині грудня, що голови окремих СГА були повідомлені про нього заздалегідь. Натомість, не приїхали вони на передзльтотівські наради. От-тє діло не так у браку інформацій, як у браку зацікавлення, браку найбільш звичайної дисципліни. А це все, здається, інше питання.

Якби судити з запальності дискусій про окремі проблеми, тоді виходить, що Зліт не виправдав сподівань. Він пройшов "мимо" най-основнішого. Трохи воно скідалось на матч до одних воріт: говорили ті, які Зліт підготувляли, ркшта слухала. Потім вийшло, що саме через це не було справжнього обміну думок. Якщо це правда, то слід сказати, що далеко ми забрели... ой, страх далеко! Тильки чого в цьому більше: непорозуміння, болів, заликаності, комплексів, невміння переказати, зацікавити, чи чого-небудь ще. "Коня за королівство!", коли б це знати.

З тим і пов'язане питання: чим має бути Зліт? При початках багато говорилося, що врешті дискутуватимемо, що врешті матимемо свій форум. Тепер виходить, що погубилося трохи по дорозі, що з намічених завдань здійснююмо дуже мало, що Зліт невідомо навіщо існує... Сумне. Однак заперечусь це хоч би сам факт проведення його, хоч би сам факт накреслювання планів, визначення наступного Зльтоту на половину грудня 1987р. "А все-таки

крутиться!" Дійсно бо так, воно крутиться! У-те саме це відрадне, бо є масмо, бо воно є! Зміст нехай кочен укладає свій, верхівка Ради на те й існує, тоб координувати, допомагати всім ініціативам, давати їм належне спрямування. Тільки хотіти! Це є бо головна наука III та й попередніх Зльтотів.

Слово

Ігоря Щерби

Словя голови ЗРК СНМ СПС Ігоря Щерби на III Зльтоті студентів української національності.

Починаємо III Зліт української молоді - представників Загальнопольської ради студентів української національності СПС. Зустрічаемось, щоб спільно поговорити про наше сьогодення й майбутність. Як форум молодого покоління не можемо бути байдужими до проблем світу, а особливо нашого в ньому існування.

Український студентський рух у Польщі пройшов у своєму розвитку дорогу від бурхливих програмних дискусій, через організаційне зростання до творчого розвитку.

Не вдалося подолати труднощі в успадкуванні надбань старших поколінь нашого студентства молодшими. У деяких осередках першокурсники надто повільно входять у середовище й запізно стають у ньому діяти.

Негативним явищем є відхід од нашого життя людей, які колись дуже активно діяли. Хтозна чи докладено всіх зусиль, щоб іх при нас затримати.

Загальнопольська рада культури студентів української національності СПС нараховує нині біля 300 членів згуртованих у семи осередках. Сім осередків - це мало чи багато? Чи треба нам перти в гігантоманію, чи залишитися при менш розвинутій структурі, але більш оперативній.

Наша рада діє як одна з трьох ланок Загальнопольської ради культури СНМ СПС. Разом з нами об'єднані в ній також білорусини та литовці. Статут нашої організації зобов'язує нас діяти на культурній ниві національних меншостей, а також у всьому академічному середовищі Польщі. Відкритість до польського студентства - це основа нашої програми. Хочемо бути його інтегральною частиною і спільно з ним розвиватись, а не поглиблювати свої комплекси культурної відсталості й відсутності. Саме тому хочемо інспірювати білоруський, литовський та український митецькі й наукові рухи як ЗРК СНМ СПС.

Добитися професіоналізму в названих ділянках - це наше чергове завдання. Чи ми його досягнули? На це питання мусимо відповісти собі самі, та як Зліт вимагатимемо цієї відповіді від голів комісій та студентських груп активності в осередках. Треба запитати чи люди, які рік тому прийняли конкретні зобов'язання здійснили їх на практиці. Саме рік тому ми ставили такі завдання щодо туризму, науки, мистецтва, контактів зі шкільною молоддю, охорони пам'яток минулого. Нехай український студентський рух не буде черговим міфом нашого життя, не хочемо хіба бути "паперовим тигром".

Виростає нова українська інтелігенція,

вихована на кращих зразках національної, європейської та світової культур.

Нам вже не можна повторювати старих помилок: на це просто немає часу. Світ невпинно розвивається, ми не можемо залишитися на перед утрачених позиціях. Нам притаманні повинні бути пошуки, нові ідеї, поступовість. Не треба занадто боятися того, що подеколи доходило до "тоттання святої". Воно наявне при всяких бурхливих змінах, а сьогоднішній світ саме такий і є.

Ми розвиваємося й, звичайно, не обійтимося без помилок. Проте минуло вже 5 років від дня коли реєстровано перші українські гуртки в Ольштині й Варшаві.

Наша громада в Польщі святкує XXX ліття існування УСКТ. Посеред нас тут нема старшого. Оточ вітаємо цей ювілей дуже радо та водночас подумаймо про свою майбутність. Саме тому зустрічаємося сьогодні на Зльті. Наші структури здебільшого виправдвали себе. Надалі організовуватимуться курси із музики та мальарства для розвитку молодих творців. Продовження дістане й ідея перегляду творчості студентів національних меншостей. Спільна участь у першому представників трьох меншостей красномовно засвідчила великі можливості нашого дружнього співробітництва.

Наш тримовний журнал - "Зустріч" поступово вкорінюється в наших середовищах. У останньому україномовному номері "Зустрічей" можна було прочитати палкий заклик до молоді про необхідність дискусії над собою. Нехай Зліт у відвертій та мудрій дискусії допоможе нам знайти своє місце в світі, краще розв'язувати свої проблеми, накреслити шляхи дальнього розвитку.

ЗВІТ

Звіт з діяльності Загальнопольської ради культури студентів української національності СПС за 1986 рік

Загальнопольська рада культури студентів української національності СПС протягом 1986 року організувала такі імпрези:

1/ Вишкіл провідників для потреб мандрівок "Карпати" та "Підляшшя" в дніх 8-16 II. Його організували комісії туризму й охорони пам'яток минулого. На жаль, він "не вигорів". На таке "досягнення" склалося багато чинників, які дуже часто спричиняють провал наших імпрез. Голови комісій не по-

дбали заздалегідь про місце вишколу та викладачів; не повідомлено всіх зацікавлених, участь у вишколі, внаслідок цього прибули тільки три особи. Усе те довело до невдачі.

2/ Зустріч президії ЗРК СНМ СПС з молоддю Вроцлава 23 II. Обговорювались проблеми реєстрації української СГА в цьому місті та ситуація нашого руху в Польщі.

3/ Загальнопольський карнавальний бал у варшавському клубі "Гадес". Пройшов у добром настрої, що прикрасив деякі організаційні хиби. Здається, добре було є мати такий бал кожного року.

4/ Спікнання представників кількох студен-

тських осередків з учнями лігницького та гурівського ліцеїв. Мала вона на меті познайомити ліцеалістів зі студентським життям та діяльністю й заохотити їх вступати в університети. Був це чи не перший такий почин і виявилось, що учні ліцеїв про студентські справи сливе нічого не знають. Деякі студенти приїхали не знати за чим, бо зовсім не підготувалися / самовпевненість?/. Контакти з молоддю середніх шкіл мусить піти по висхідній. Там теж виростають наші наступники.

5/ У дніях 11-12 IV у Варшаві відбулася наукова сесія організовані варшавською СГА та Науковим гуртком україністів. Читалися досить цікаві доповіді та знов таки було багато негативних рис. Частина майбутніх доповідачів просто не приїхала. Тут всякі коментарі зайві. На сесії було дуже мало студентів з-поза Варшави. Слаба інформація й брак дискусії.

6/ Реєстрація української СГА 29IV у Вроцлаві.

7/ Після довгих роздумів студенти з Любліна добилися своєї СГА. Було це 29IV.

8/ Після багаторічних старань зареєстровано СГА в Щецині. Травень.

9/ Появилась СГА у Слупську.

Виходить, маємо нині сім СГА. Проте наша діяльність майже незамітна. Всю роботу нашої Ради культури могла б здійснити одна СГА. Ось які причини такої незавидної ситуації:

- президія нашої Ради Культури / голови СГА/ зустрічається дуже нерегулярно. Протягом останнього півріччя була лише одна така зустріч;
- брак відповідальності та розуміння справи або просто й лінощі голів СГА
- мала оперативність голів СГА, які не зуміли згуртувати біля себе людей зацікавлених діяльністю в СГА;
- пасивність студентської громади в цілому,

10/ У Вроцлаві відбулася 18 V зустріч провідників мандрівки "Карпати". Усе проішло за знакою схемою- приїхано п'ять осіб. Брак розуміння між провідниками часто доводить до хаотичності мандрівок.

11/ Заняття з музики в Білянці на зламі липня й серпня. Було це дуже вдала імпреза. Професіоналісти від музики дали багато цінних вказівок нашим "дударикам". Наслідки можна було почути на перегляді у Варшаві та на "Ярмарку".

Заняття з мальарства не відбулися. Голова комісії мистецтва не доклав ніяких зу-

силь, щоб їх "влаштувати", а студенти теж не поцікавилися .

12/ У серпні мандрувала мандрівка "Карпати '86". Знов відчутні були кадрові браки, з якими знов не справилися організатори. Дві "Групи" нового строю" зробили добру роботу на кладовищах / впорядковування/. Мандрівники надалі нездисципліновані.

13/ Святкування П'ятиліття організованого українського студентського руху в Польщі. Підвели учасники.

14/ Студентський перегляд форм творчості національних меншин в клубі "Рів-в-ера-Ремонт" 25 жовтня. Перегляд засвідчив високий художній рівень виконавців. Знов слаба реклама. Звичайно, через рік відбудеться наступний такий перегляд.

15/ Післямандрівна зустріч 8 листопада у Вроцлаві. Була це перша імпреза, яку влаштувала вроцлавська СГА в загальнопольському масштабі. Типова забавово-вечірково-маланкова забава, що приносить дешеву розвагу. Добра організація. Звіт з діяльності комісій ЗРК СНМ СПС

1/ Комісія охорони пам'яток минулого

Від двох років її головою є Андрій Степан. Діяльність цієї комісії найбільш прimitна й жива. Остання мандрівка показала, що необхідно створити більше мандрівних груп, які впорядковували б на своєму шляху кладовища й забезпечували церкви. Комісія повинна більше інформувати поляків та українців про стан пам'яток минулого та потребу їх охорони. Доконечно треба збільшити кількість членів комісії.

2/ Комісія туризму

На превеликий жаль одинокою формою її діяльності є мандрівки "Карпати" та "Лідляння". Вже від кількох років потрібні є зміни у формі та й змісті мандрівок. Однак справа проходить трохи важкувато. Про майбутність нашого туризму майже не дискутується. Великою водою є тут якесь млявість у організації. Добре було б краще роздивитись у можливостях організувати закордонні мандрівки.

3/ Комісія науки

Тут панує "всехоплюючий маразм". Можливості роботи велиki та комісія спромоглася на виготовлення плану діяльності.

5/ Комісія мистецтва

Великим зусиллям провела заняття з музики а провалила з мальарства.

Андрій Заброварний

TEN MINUTES

У десять хвилин після закінчення III зльоту студентів української національності, редакція провела ряд коротких розмов. Більшість з них наводимо у незміненому вигляді.

ДЕЛЕГАТИ

Зустрічі: Які твої враження після зльоту?
Ірина: Зліт дуже мені сподобався. Я вперше була його учасницею й, признаюся, дуже хотіла на ньому бути. Іхала, щоб мати якийсь більший контакт з людьми, щоб відчути щось спільногого, бо дуже всім це потрібне.

З.: Ти товаришка Ірини, твої відчуття подібні?

Марійка: В основному так і думаю, що обговорювалися дуже важливі проблеми.

З.: Наприклад?

Марійка: Наприклад спочва нашого маразму, це було чи не найважливіше й основне.

З.: Чи багато нового внесе наша зустріч у студентське життя?

Андрій: Знаєш, я таких і полібних зльотів набачився вже багато. Говорилося не одну ніч і не один день. Проте нічого не змінюється. Надалі застій і хтозна як довго буде він тривати, бо люди, що сьогодні тут приїхали не виконують нічого з того, що тут сьогодні говорилося.

З.: Чому, не хочуть, не надаються...

Андрій: Скоріше це перше. Вони просто не хочуть, хоч є потреба і, хіба, якесь мотивація. Та я пам'ятаю 1980 рік. Тоді теж були розмови.

З.: Ти дуже весела. Чи це може таке загальне відчуття радості від зльоту?

Мірка: Ти помилуєшся, я просто люблю сім'ятися а зліт нічого не розв'язав.

З.: Тоді як із нашим майбуттям?

Мірка: Я оптимістка.

З.: Які лумки виникли в тебе після семиденного сидіння й розумового зусилля?

Петро: Спершу охопив мене спазматичний сміх та він тривав лише 25 хвилин. Пізніше я заспокоївся й став слухати.

З.: Чим пояснити таку реакцію?

Петро: Зайвою дискусією про тонкощі, чого не повинно бути на студентському зльоті, який відбувається раз у році. даліше не розуміємося й сваримось за дрібнички.

З.: З чим поїдеш з Варшави, як описеш знайомим сьогоднішню бесіду?

Володя: Забагато говорення, але було файно. Це говорення то трохи й підбадьорює, та лише на кілька хвилин, а потім кінець. Деякі потребують чогось подібного раз на рік, бо в перервах хвиля захоплення опадає.

З.: Чи такі зустрічі є потрібні, чи їхня форма є добра?

Іван: Добре, що зустрічаємося а й ці спіткання повинні бути якнайчастіше. Зліт виявив нашу загальну неміч. Просигналив про найважливіші проблеми нашої громади. Від їхнього розв'язання залежить наше майбутнє.

З.: А що буде із введенням у життя прийнятих зобов'язань.

Іван: Буде це перевірення нашої зрілості. Може зрешті-решт налагодиться справа відповідальних людей.

З.: Ідучи на зліт кожен з його учасників мав якісь плани, сподівання. Чи твої знайшли своє відлзеркалення на ньому?

Тимко: Їзагалі виходжу зі зльоту в "піднесеному" настрої, хоч він не дав мені для цього підстав. Радію лише, що наше середовище зуміло в певному моменті критично поставитись до своєї діяльності. На першому зльоті був розмах і захоплення. Другий показав, що нічого не вигоріло. Сьогоднішній був повторенням попереднього. Не було дискусії, багато випадкових людей. Деякі взагалі не приїхали, бо соромилися людям глянути в очі. І це добре. Наше спіткання показало, що є трохи таких, які спроможні щось зробити, силово обставин по кількох роках праці відходять. Решта по-споживальськи все жде й хде. Інші не мають з їх боку ніякої підтримки.

З.: Яким імпрезам слід віддати перевагу: центральним чи меншим, в осередках?

Роман: Думаю, що імпрезам меншим та щоб вони були більш різноманітні. Поки що вражає їхня стереотипність, брак продуманості.

З.: Зліт - чи він нам справді потрібний?

Степанія: О так, він дуже потрібний, навіть необхідний. У окремих осередках ідуть дискусії, а тут можна виробити спільні плани, якось порозумітися.

З.: На зльоті багато місця відведено дискусії про взаємну співпрацю між головами СГА, осередків та членами тих останніх. Як ти це бачиш?

Стефанія: Кожен голова комісії або СГА мусить бути людиною авторитетною, що зуміє людям передати ідею праці, переконати їх у її доцільності. Мусить теж покращати пропаганду, бо часто хтось іде на зустріч, не знаючи навіщо. У осередках треба більше усвідомлювати смисл нашої діяльності. Люди мусять відчути свою національність. Радію, вдалося провести черговий зліт..

З.: Вони повинні відбуватися без огляду на настрої та обставини. Просто так треба.

Юрку, які з постанов зльоту тобі найцікавіші
Юрко: Найбільше зацікавила мене дискусія про туризм і постанова, щоб літнє мандрівання було тіsnіше пов'язане з турботою про наші церкви та кладовища.

З.: На діяльність окремих комісій звернено увагу основну. Яка твоя думка в цій справі?

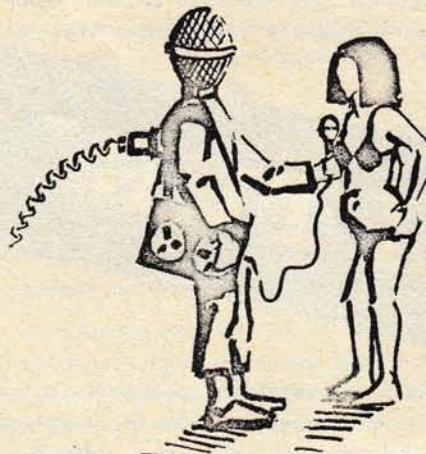
Ніна: Здається мені, що треба докласти всіх зусиль, щоб покращала ситуація в комісіях науковій та митецькій. Участь в цих комісіях дає найбільше знань про нашу історію та культуру. Створює можливості вийти до польського студентського середовища.

З.: Ти вкотре на зльоті?

Славка: Я саме "зарахувала" свій перший.

Був це добрий урок. Коли я ще навчалася в ліцеї то думала, що тут все казково гарне. Проте я розчарувалася.

Крім цього й здивувалася, що приїхало так небагатьох першокурсників. Хто поведе це все далі, коли відійдуть старші.

Марко'86

5 П'ЯТИЛІТТЯ

П'ятиліття в Ольштині.

22 листопада 1986 року вроцісто відсвятковано п'ятиліття Української культурної секції СПС в Ольштині, що водночас, рішенням ЗРКСМН СПС було й п'ятиліттям організованого українського студентського руху в Польщі. Відсвятковано цю подію зустріччю в залі Педагогічного інституту в Ольштині. Організатори: Вітолід Козубель - голова СПС у цьому інституті та Богдан Гнатюк - голова Української культурної секції доклали всіх зусиль, щоб її належно підготовити. Зaproшено "верхівку" педінституту, "верхівку" красової Й Ольштинської СПС, представників усіх академічних осередків, де навчається українська молодь, представників УСКТ, врешті студентів й мешканців Ольштина. На жаль велике число з-посеред запрошених гостей не прибуло, а й участь студентів не була численною. Це, мабуть, засвідчує про те малий престиж, яким користується ЗРКСМН СПС. Що ж, треба міцніше попрацювати.

Зустріч почалася о год. 15³⁰ привітанням

гостей. Згодом голова ЗРКСМН СПС Ігор Шерба вручив почесні грамоти з нагоди п'ятиліття заслуженим діячам студентського руху. З відзначених присутні були лише Володимир Козубель та Мирон Сич, засновники Ольштинської секції. Встановлено також звання Почесного члена ЗРКСМН СПС, яке одержало кілька осіб, з присутніх 22 листопада - Петро Котовський з Гданська.

У дальшому ході зустрічі Ігор коротко характеризував історію та сьогоднішній день студентського руху в рамках СПС. Говорив про початковий важкий етап організування перших форм праці, накреслювання планів. Наголосив на активному включення наших студентів у життя СПС на вступному етапі її розвитку. Представив також перелік найважливіших імпрез організованих Радою.

Володимир Козубель в обґрутований доповіді зробив нарис історії студентського руху за останніх 40 років. Відзначив діяльність

в роках 1955 - 1960 і 1975 - 1981. Ці два періоди найвидатніше позначились на сторін-

ках минулого. Активність студентів, їх ангажування в справи громади досягли тоді високого рівня. Тоді, водночас, виявилися стреміння до організаційного оформлення руху, увінчані успіхом в 1981 - 1982 рр.

У другій частині зустрічі, що складала її художню програму виступили три гуртки:

місцеве жіноче тріо, "Оселедець" та "Розмай". Відзначення п"ятиліття закінчилася вечерем, де вислухано слів побажання дальшої успішної роботи для ЗРКСМН СПС І Ольштинської секції

Микола

ЯРМАРОК

Ювілейний і молодіжний Х Ярмарок відбувся... і на цьому можна було б зупинитися і ждати нового. Проте на зманю чи через рік при нагоді XI "Ярмарку" кров мене не залиле" і тому як повноправний консумент загаданого видовища / за одиноке 400 зл та кошти долання відстані/ і постійний учасник останніх "Ярмарків" дозволю собі на дуже особисті зауваження.

Пишучи до "популярного часопису "Зустрічі" хочу поізбутися гіркоти, яка рік у рік сповнює мене коли слухаю та й бачу програму / художню/ приготовану й сприлюднену нашими фахівцями від культури. Очевидно, я як українець повинен богам дякувати за те, що "Ярмарок" відбувся, підхваливавши, лестити, а не критикувати й заперечувати, нехтувати. Цим, звичайно, наражуюсь на атаки й витівки з боку шанувальників рідної "Культури" й національних особливостей. Однак волю перенести евентуальну наругу, ніж потонути в солодких висловах у честь організаторів, виконавців та глядачів. А чому? Тому, що на "Ярмарку" вже вкотре проведено жорстоке гвалтування святої традиції перед несвідомою суті діла публікою. Позашлюбною дитиною оцих оргій явиться музично-соціологічний витвір, який умовно зватиму "Фольк" / не переплутувати із святим терміном фольклор/. Дещо може про це байстри.

Його буття зумовлене винаходом електрики та сучасних музичних інструментів. Необхідним елементом є вишивана сорочка. В уяві багатьох - законне уповноваження для прилюдного виступу на культурній імпрезі. Суттю Його існування - народна пісня. Усе це складається на наш здоровий національний дух і найбільш видимий прояв Його живучості. Між виконавцями та глядачами-люблителями "фольку" панує велика злагода. Вона виникає з компромісу щодо розуміння потреб рідної музичної культури, яка базується зараз на таких само собою ціліх засадах:

- не важливе який спів - важливе, що по-ук-

раїнськи;

- співати широковідомі шлягери, бо публіка вдоволена а музики тим паче;

- національний одяг без обмежень щодо добору окремих його частин/ один із пропонованих варіантів: сорочка-вишиванка, сучасний пояс з пряжкою, штани з другої платежної зони/

- аранжування: грati всім і водночас.

Примітка: чим більше інструментів, тим краще;

- молоді рекомендується ритмізоване підплигування як засіб поведінки/ щоб було видно, що молодь/;

- публіка в сукупності: обов'язково бурхливими оплесками надаровує колектив із свого міста, "гміни", восьмізатва, приділяючи багато уваги потужності звуку порівняно з іншими групами вболівальників.

"Фольк" - домінуючий тепер у нас музичний жанр і тим-то нічо не йде з ним у порівняння. Як течія із невищерпними можливостями добився різноманітних форм вияву. "Ярмарок" засвідчує такі різновиди "фольку"/ по-даю з невеличкими примітками, що за сприятливих умов могли б перерости в окремі статті/:

- весільний: беззаперечно піонерський, найдавніший із згадуваних, називаний фамілярно лупу-ципу, або рим-пим-пим. Полягає в безмежному знушенню над вибраною із засобів традиції піснею з метою примусити слухача притупувати та колихатися в ритм "музики". Жанр популярний передусім серед нашої артистичної богеми. Найбільше коштовний для організаторів весіль і танцювальних забав. Усупереч існуванню аналогічного жанру серед поляків невідомі мені факти Його присутності на престижних фестивалях /Колобжег, Ополе/.

- реставранно-дансінговий: від років незмінний спосіб збільшування апетиту в устновах громадського харчування з культурною діяльністю. Іноді тісно пов'язаний з "фольком" весільним. У польському середовищі ототожнюваний з джерелом прибутків для музиків позбавлених засобів на життя, або будь-яких музичних амбіцій.

- зризуаний /або калькувальний/: полягає в якнайточнішому передаванні звуків зачутих з усіх платівок видаваних земляками по цілому світу. Характерний цілковитою відсутністю розумового зусилля. Особливою популярністю користується музичне виробництво заокеанників. Нічого, що в нас багацько пісенників і що справжній фольклор ще живий - наші безтурботно заспівуються їхніми часто-густо викривленими щодо музики й тексту піснями. Такий іхній внесок у зарізування фольклору.

- рокізуючий: витвір новий. Полягає в засвоєнні традиційної піснею ознак сучасності за допомогою набору електроінструментів.

Основні його риси: різкий гітарний звук, постійні непродумані сольні партії, своєрідно-сучасний спосіб колихання на сцені.

- канівський: музичний шедевр, перлина останнього й багатьох "Ярмарків". Мистецтво, яке годі однозначно окреслити.

На цьому кінчию теоретичну розробку питання "фольк". Задумуюся лише чому досі не зібралася серед нас група людей добре ознайомлених з музичною культурою /а таких багато/, які зуміли б наш музичний рух оформити й надати йому якогось рівня. Може не дійшло б до подібного скандалю, коли згаянється докути силу-силенну людей і сунеться їх в очі класичну пародію традиції. Нехай фольківці займуть заслужене місце на танцювальних забавах, весілях тощо а на "Ярмарках" хай грають лише ті, які справді презентують собою високий рівень, або привносять щось нове в образ нашої музичної культури.

Попри коверзування на сценах "фольку" у великих потугах народжується й з року в рік міцніша нова течія.

Мова йде про "Орден", "Оселедець", дебютанта "Грозу". Я ладен назвати це явище мистецтвом з великою буквою на початку. Чи ж воно не мистецтво творити свою музику, свої тексти, вперто боротись за свою неповторність? А це при абсолютній мовчанці, а іноді ворожості однонапрямної, безкритичної, невибагливої публіки. Така паства гідна якнайбільш схвальної оцінки. Насмілюсь зазначити, що саме ці три ансамблі творять нашу сучасну культуру. Проте деякі вбачають у цьому явищі загрозу відходу від традиції молодого покоління чи наслідування польської молоді. Але на цій же молоді спираються лігницькі ансамблі, "Лемковина", "Ославянини". Й так прекрасно виступаючі на останньому "Ярмарку" бандуристки. Названі колективи є доказом на існування в нас справжнього фольклору і я готов упасти навколоїки з мольбою за дальшу їхню діяльність. Думаю, що критики повинні краще розбиратись в поняттях традиція, псевдотрадиція й в психіці молодого покоління. Я певний, що замість нишпорити за штучними проблемами, або придумувати такі ж, краще радіти, що молодь співає все-таки по-своєму й на українській сцені, що не можна закинути її ліношів так притаманних деяким іншим ансамблям.

Хтозна чи я знов не потоптав святошої та, може, хоч трохи поясніша образ нашого музичного сьогодення. Або викорінено описание зілля зі свого городу, або всі потонемо в ньому, а прийдешні покоління втратять будь-яку уяву про фольклор, традицію. Зрештою навіщо перти в майбутність, саме сьогодення примушує вдарити на сполох. "Оселедець" співав "Промінє ще один день, хтось забуде співати пісень..." І навряд чи хтось забагнув реалізм цих слів. Думаю, що пісні не забудуться, а просто... остаточно унаслідок безглуздя. Усі беремо участь у цьому гідкому злочині.

А.Д.

Redaguje kolegium:

Bogdan Huk (red. nacz.), Andrzej Zabrowarny
Elżbieta Pysz, Maria Seń; Andrzej Maruszczko, Miroslaw Maszlanko (opr. graf.)

ADRES REDAKCJI: ul. Smyczkowa 57, p.55
02-678 Warszawa

Традиційно

У щоденному плині подій, у свяtkovих імпрезах, у прочитуваних книжках тікають обов'язки супроти студентської братії, супроти "Зустрічей". А тут всячини багато, різних передумань поготів. Тому теж обношується з багатьма, намагався перелити на папір, проте перо не піддавалося велінню розумового задуму. Не злився, мовляв, і так встигну, аж вигулькула необхідність написати. Засів Й почав з оцібії ніякості, пустопорожнього нарікання, в надії на приплів натхнення. І воно з'явилось. Прийшла ідея. Отже, сьогодні буде про традицію, тому теж почнемо традиційно із звернення до вселюдських проблем, щоб згодом перейти до наших "тутопольських".

На сьогодні традиція здається бути коренем існування, новим натхненням, щоб творити культурні цінності, відправним пунктом для розумового існування, філософських оновлень. Красомовно засвітують про це дискусії у широкому світі, трохи далекому для нас / пригадується Є. Вальдорф з "Політики" зі своїм: Європа, пся його мати /, з яким, однак, все треба порівнювати, до якого необхідно дослакувати, щоб ідути за поетом, хоч "скорочувати дистанції" і не прокинутися зі свідомістю, що як залізи у фермент відроджені, зберігань, так Й припленталися до вкрай іншого довкілля. Лихо було б.

Отже, на широкому світі вперто шукають своїх традицій, намагаються плекати їх, розвивати, не втрачати, передавати. Тут не тільки знані приклади Франції, Баварії, Австрії, Шотландії, але й Америки, вдалий хід політики багатокультурості в Канаді. Це у високорозвинених країн Заходу. Також в нашій частині Європи зашуміло про історичну спадщину, традицію. Далеко не шукуючи, варто сказати про наше довкілля й сусідів. Вистачить липнути оком по всяких журналах.

На Україні також зрушилося. Кілька великовінних прикладів. Друкований в "Зустрічах" Іван Драч із збіркою "Теліхинці"; Валерій Шевчук з романом-есе "Мисленне дерево"; численні відгуки в пресі про оберігання пам'яток давнини. Якось воно вкладається в одну лінію, що чітко вирисовується з пороху щоденности. Може було й так поперед-

німи роками, не переривалося по-суті ніколи, проте нинішнє явище позначене сильним відпенятком громкого крику про спадщину, її основну вартість, про вихід на нормальні обрії, життя з тим, що вважається за природне, зі справді нераз і відчайним голосом, а одночас з сильним наголошуванням гордості з досягнень попередніх поколінь. І це без наших комплексів меншеварності. Варто над цим призадуматися, адже, у цьому Й "пульс доби".

От-так сказати б, для вступу. Тепер гулькнемо на наше подвір'я, щоб не втрачати ґрунту й цілеспрямованості.

"Мій дім підвідений умом
І кельмою. Будую зміст його
З останків давнини живучої,
Із брил тривожної сучасності,
Ta з візії прийдешнього,
Яка мене підстерігає скрізь".

Почав з Остапа Лапського і ради гарної цитати, і для голосу мудрого й навчительського. Це ж бо пов'язане із згадуванням колишнього стану варшавської україністики, її "вісімдесяті" років, та з сьогоденням столичного українства, яке досить занеділе, якому вилито на голову всячини вже давно не літри. А тут як не крути, все-таки, над Віслу їхати необхідно. Бо ж і всілякі перегляди, фестивалі, зустрічі, редакції, злети, дискусії. І якби кульгаво не йшло, воно йде. Напевно щось від феномену виступає - відкрити б тільки що. От, тобі одна з прикрас нашого існування.

У цьому ж плані виринула у нас справа нових за змістом і формою, авангардних гуртків. Співають ненародне, часто поетичне, своє, давніше й сучасне. Всіляке з цього почуєш, дещо правди про своє ненапризволене кинуте життя, про зміни поколінь, про нові перетворення твоєї степової душі. Молодь сприймає це добре, бере хапливо, ототожнюється. Переїрив на прикладах, так що ручається за непідробність спостережень. Отож, воно вже своє явище, не втекти, хоч відкинути можна, а й хулити також, як кому завгодно. Для мене, це відрадність. Хоч немов не переживаю такого, немов постарівся, а все таки, оптимістичне воно. І це не з того береться, мовляв, і в нас таке, о, якнайдальше від такого. Врешті мають щось, з чим легко гармонює: їх світ / задумався - наш /, добавання проблем, рецепт на болі дійсності. Тому стає спокійніше на душі.

Задуматися б, натомість, над іншим. Як же з оцим "українством", коли відкидається, безумовно пануючий зразок в житті громади - - емоційну фольклорність. За приклад нехай послужить "Ярмарок '86", з якого найбільш неспокійні приїхали саме неспокійні, щоб не сказати, огірчені. Як же бути з "оцим", коли послідовно відходячи від фольклорності порвуться зв'язки з громадою, з її життям. А "самотужки" чи невеликим сімейним колом зберегти й розвивати своє можна лише протягом одного покоління, якщо й не менше. Людина суспільний організм. Це правило сяк-так діє у світі, чого ж би й не у нас. Тому теж слово для оцих побутованих, непристосованих та інакших, як сказав головний редактор "Зустрічей". З нього теж і почнемо.

"На березі чекання", нема де правди діти, прочитав з сердечною розрадою. Читається, читається, голова набивається складною психікою молодого нацмена української подоби, аж ... приходить закінчення. Досі суцільний зойк, стогін, немов передсмертне ридання. Тепер заклик. Картина з Французької революції. "На барикади, за спасення хохлацької нашої душі!" Тільки пошматовані прaporи, під якими так ведемося; тільки цей голос ззвучить мов слова отого пана, що прийшов записуватися до басів у хорі, а диригент скав зав промовити лещо мужнішим голосом. Йі-бо, якже це так, говорити заради самого говорення, щоб мовляв, виповнити "національний обов'язок". Надіята треба, що воно не так. Інакше то й страх подумати до чого докуменкалися, куди ми зайдли в нашему бутті-аберігенні. Адже це вміяється "зазберіганим", вкрай насилованою особистістю. Горе нам, оскільки сюди забрели! А якщо це тільки прояв порожньої балаканини, прояв занудіння, тоді вигулькнути б на поверхню і роздивитися навколо. Тоді справді приглянутися й проаналізувати. Міцніше й більш патетично говорячи - не місце й час на слабкість, на висилхування й роздуми про красу африканської фризури. Є сила фактів й обставин. Треба це врешті зрозуміти. І не кричати аж до болю безсило!

Ну, перо майже зіпڑло від напруження. Воно бач, енергія людського переконування. Маю надію, що по старій знайомості Головний ласкавим оком і спокійним почуттям приймемо "менторство". Чуть не зробив "ока".

Наполяг я на це поривання з фольклорністю, обношувався, шукав вдалих способів розв'язки питання. Хотів підбадьорити, закликати, а все виходило ніякovo й спрошенено. Знайти треба було б надійний шлях перетворень, щоб з одного боку не втратити закоріненості, а з другого навспівати за світом, за своїм та ще й втримати на належному рівні. Не скажу,

що сивів над цим - бідкався здоровово. А допомога прийшла з зовсім несподіваної сторони. Подав її Єжи Гарасимович своїми розмовами з "Газетою Krakowskou". Читав їх з увагою та й із здивуванням, відтак цікаві репліки в "Нашому Слові". Був би на тому й закінчив, коли б не припадок - довелося вдягнути вишивану сорочку родом з Полтавщини. Усвідомивши цей факт, підбадьорений краківським поетом, майже не скинув її. Ах, чува вона зробилася, якась н е т о л е р а н т на . Бо ж і справді, чому нам у ній пардувати, а не в нормальній з бавовни чи фланелі. Чому б нам не вдягати цих наших лемківсько-бойківсько-надсянсько-холмсько-підляських і ще там інших -наських? Чому ж нам гнатися по світах, коли того добра у нас таки чимало? Чому б не усвідомити, що в основному тут наша традиція, тут наш фольклор? Звичайно, що немас жодних причин на це крім нашого насильного бажання приточитись до всякої традиції. Наше не поганіше від іншого нашого / назвати б в с е н а ш о г о , не скривлене, а й пізнавати, передавати кому його, як не нам? Хто ж зможе що-небудь відтворити, зберегти якщо не ми самі. І не треба нікого переконувати, що воно близче, зрозуміліше, скажу - рідніше. І можна зробити це високоякісно, гарно й приємно. І напевно зарахують це до спільногого, до всенашого, що й згадають добрим словом - відстояли. Отож, не ганятися по світах, а твердо сидіти на своєму. Спасибі, пане Єжи, за науку!

Ще й другий аспект цієї проблеми. Ідеється про достосованість нашу до вимогів сьогодення. Краківський поет закликає нас до покінчання із захопленням шараварами, козацькими шляками, вороними кониками, княжими спогадами. Не будучи аж так радикальним приєднаюсь і я до такого. Дійсно бо, нашу гордість, нашу науку, відчуття культури брати з більш сучасного. Не датися загнати в перемелювання постійно тих самих тем, іти з покликом доби, забагнути всю спадщину культури. І почерез таке розвиватися і розвивати. Це повинно стати закликом дня. Це є повна гармонія: нейтраченні корені і надбання вершин культури. Більше компонентів для нормального життя не бачу. І повторюючи за Гарасимовичем: вічно не сидіти нам на іконостасі. А но ні, як говорить мій стрико.

Микола

МОВА В КИЄВІ

У мові Києва проходить багато цікавих процесів. Дялкими зауваженнями з цього приводу хоче поділитись з читачами "Зустрічей" автор листа, який недавно прийшов на адресу редакції.

У мові Києва наявні два потоки: російський та український. Вони підлягають взаємодії, яка проходить на рівнях: фонетичному, морфологічному та лексичному.

I Рівень фонетичний

- 1/ "акання"¹ в українських словах
- 2/ "гакання"² в російських словах
- 3/ нескладотворче у/ перед глухими приголосними звуками
- 4/ українське и/ на місці російського и/
- 5/ е , яке не пом'якшує попередній приголосний звук

1" Явище "акання"

Воно виступає в українському мовному потоці. У сучасній українській літературній мові є ряд слів, в основі яких відбулася заміна етимологічного звука /o/ звуком /a/ нап.: багато, багаття, багач, гаразд, калач, гарячий, хазяїн, катан, халіва. Давній ненаголошений звук /o/ замінюється на /a/ переважно перед складом з наголошеним /a/. Літературна норма чітко окреслює групу слів, в яких виступає це явище й подає механізми його виникнення.

Явище "акання" охопило ряд слів, у яких воно незгідне з нормами української літературної мови. У мові Києва немає окресленої групи слів, в яких звук /o/ вимовляється як /a/, бо "акання" зустрічається:

- а/ у словах спільніх українській та російській мовам,
- б/ у словах властивих тільки українській мові,

в/ у запозичених словах,

Вимова в Києві	Правильна вимова українська	російська
-------------------	--------------------------------	-----------

група I

/maladec'/	/molodec'	/maladeç'
/paezija/	/poez, ja/	/pæz, ija/
/kazak/	/kozak/	/kazak/
/darasen/	/dorose/	/darase/
ко	nko	nka
/jaraslaw/	/jarslav/	jaraslaw

група II

/kaly/	/koly/

група III

/kantekst//kontekst/	/kant'ekst/
- підкреслено фонетичні різниці

2"/ Явище "гакання"

Воно найбільшим характерне явище мови в Києві. Виступає в російському мовному потоці у всіх словах, де повинно вимовлятися російський звук /g/. У Києві чується на цьому місці українське /h/. Класичним, бо найбільш поширеним словом, на якому можна простежити це явище є слово говори ти. В українській вимові звучить воно /novoruty/, а в російській /gavar'it/. Зустрічаються два варіанти цього слова. Перший, в якому виступає лише саме /h/, а весь фонетичний склад слова є російський :

/an'i havarat'/
/on havar'it/
/ja t, eb'e havar'u/

Другий, в якому крім // виступають інші фонетичні риси властиві українському звучанню слова "говорити", тобто спостерігаємо збільшення українських рис:

/ja havaryla/
/vin havaryu/
- Як відомо, звук /h/ невластивий російській мові. Однак бувають випадки, що на місці /g/ вживався /h/. Вони чітко окреслені. Це слова церковно-книжного стилю: /ボна/, /bohu/, /bahatyj/, /hospod'i/. У російській мові /h/ твориться так як /x/ але з участю дзвінкості. Його вживання обмежується й замінюється звуком /g/.⁵ Поруч

цих двох фонетичних рис, виступають ще інші менш помітні, але не менш важливі.

Явища характерні для російського мовного потоку:

3"/ Вимова /j/ перед глухими приголосними як /tʃ/.

/ sleduščaja astanouka /

Правильна російська вимова слова "остановка" така:

/ astanofka /

4"/ Вживання українського голосного звука и /y/ на місці російського и /i/.

/ jevo pryhlasyl /

Правильна російська вимова цього слова повинна бути така:

/ priglasil /

5"/ Вживання українського голосного звука /e/, який виступає з попереднім твердим приголосним на місці російського /e/ з попереднім м'яким або поз'якшеним приголосним:

/ješ'o tret'ij ras /

Правильно повинно це звучати так:

/ trɛt'ij /

Три останні риси характерні лише українській мові.

До української мови в Києві проникає редукція голосних звуків. Це явище характерне для російської мови. Українські мові характерна мелодійність, повне виміння голосних звуків у слові.

ІІ Рівень морфологічний

Особливості українського мовного потоку:

1/ Заміна української кільчної форми іменників російською,

2/ Творення найвищого ступеня прикметників за російським зразком

1"/ Українська мова характерна тим, що має окремий відмінок кільчної форми. Мова російська вживав тут називний відмінок однини. У Києві можна почути таке:

- мама! чуєш?

- водій! зупиніться!

Українська літературна норма рекомендує:

- мамо!

- водію!

2"/ Найвищий ступінь порівняння в Києві:

- самий високий хлопець

Повинно бути:

- найвищий хлопець

В українській мові найвищий ступінь порівняння твориться без допоміжного слова - "самий", а за допомогою суфікса най/ найвищий/. Він може підсилюватись часткою як або що / якнайбільший, щонайбільший/. Можна теж додавати до основної форми слова, слово найбільш/ найбільш присімний/

ІІІ Рівень лексики

Це українські слова в російському мовному потоці, а найчастіше слово бути.

/ eta zdan'ie bulo /

повинно бути

/ byla /

Хоч бувас теж багато різних слів властивих тільки українській мові.

Ігор Марушечко

Примітки:

1 Явище "акання" - характерне російській мові. Полягає воно у вимові етимологічного /o/ як /a/

2 Явище "гакання" - у мові Києва полягає в тому, що в російському мовному потоці на місці етимологічного приголосного звука /g/ звук /h/. Назва автора.

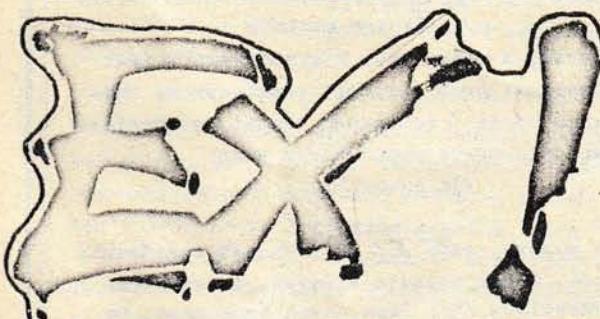
3 Сучасна українська літературна мова, М. Івченко, Київ 1961, 181 стор.

4 Транскрипція латинкою

5 Современный русский литературный язык

Ф. Гужва, изд. Вища школа, Київ 1975, I 162 стор.

Правлення тексту зроблено без відома автора

"Жиць Літераціс" з 7 грудня 1986р. можна назвати українським із-за кількості поміщених в ньому матеріалів про українську літературу та історію. Krakівський тижневик прибрав такий кшталт в рамках культурного

обміну між містами - побратимами Києвом та Krakовом. Годі нам переоцінити появу кожної публікації про українські справи в польській пресі і тому з великою радістю вітаємо "українізований" номер "Жиця", бо ж не надто часто доводиться нам читати в ньому інформації про культурне життя на сучасній Україні й її історію. Останнім часом помітно виділяється тут "Знак", який здійснив три мандрівки по сусідській ниві, зачіпаючи низку цікавих моментів з життя сусідів і колишніх співвітчизників з південного-сходу.

Про останній факт не забув і Владислав Махеск у фейлетоні з першої сторінки "Жиця" Можна з нього дізнатись про/удостоєну цього короткого але начиненого велемовним змістом фейлетону/ авторову поїздку на Україну, в місто"Кіев", в якому пан Махеск гуляв прекрасною вулицею"Крематіком"Він, либонь, таким чином намагався встановити близчі та сердечніші зносини з працівниками київського літературного журналу "Кіев"/читай: Київ/ Тим разом вирядився ловчою дорогою, хіба тому, щоб якомога довше побувати в цій незабутній країні. Його очі захоплено вчитуються в знайомі назви міст. При кожній-подумки якийсь малий "історичний" коментар. Почуття накопичувались поступово та повністю роз驿як нам мандрівник біля Софіївки а це через небезпечну близькість Торговиці. Тут за коментар правило лишеєх. А згодом, у Бердичеві потягнуло його на...едукацію. Кордонно-історичну едукацію. Я впевнений, учитель з нього і зараз прехороший та, маєтъ був би ще кращим по цей бік кордону однак зваживши на дійсність він провів лише один урок польської мови на бердичівському вокзалі. Наблизився Київ. Пан Махеск увійшов у це місто через Золоті ворота з пером у кишенні на відміну від згаданого ним Болеслава Хороброго, що пощербив на них свого меча. Автор фейлетону забув /проявлюючи на протязі його неабияку пам'ять/ однак про одну подробицю: в час згаданого походу Золотих воріт ще не існувало, бо Ярослав Мудрий спорудив їх щойно в 1037р. Та нехай, почуття - це річ свята.

Такі мої враження від першого писання. У наступній статті Сергій Висоцький цікаво повів розповідь про дивовижної краси фрески Софійського собору. Автор звернув увагу передусім на фрески світські за тематикою та пояснив історію їх виникнення.

Маріян Штарський прочитав, мабуть, "Дикі поля в огні" Й це що інше а потім виготовив велику статтю "Повстання Хмельницького". Проте за змістом вона ширша й охоплює історію Козаччини в періоді 1648-1775рр., говориться про саме повстання, Переяславську раду, долю Києва. Однак автор, на мою думку, показав себе переписувачем; його стаття дуже мілка й суха. Це просто перелік дат та подій, який зробив би й ліцеаліст. Зрештою й сама тематика польському читачу не така знов цікава, тому що про Козаччину знає він порівняно багато. Можна було підшукати щось кращого та менш знаного.

Ліпшою була стаття про слов'янські фасцинації Івана Франка. Микола Купльський добре показав роль Франка в досліджуванні слов'янського фольклору й хтосьна чи не за-

рто було б видати в Польщі збірник його статей про польську народну творчість.

А тепер трохи довше хочу спинитись на літературі. На загальній ознайомленості поляків з літературним процесом на Україні особливо в радянський період, і на українській літературі в Польщі /переклади/. Щоб якось справитись з першим питанням "Жице Літерацке" замовило Микола Жулинському з України статтю "Література радянської України". Прочитав і не знаю: чи сам автор міг так мало сказати, чи просто відведено йому замало місця, чи, хтосьна, може сама проблема вміщується на половині газетної сторінки? Питаю так, бо ж, дорогий читачу, смішно є читати про всю українську радянську літературу в такому обсязі. І чи на Україні почали писати щойно після 1945р.! Та ж ця література захоплює цікава й гідна набагато кращих рекомендацій ніж два десятки прізвищ, стільки заголовків і трохи загальників про творчі настрої письменників

Перекладацька справа з української літератури в Польщі. Зусилля перекладачів найвимовніше показують наслідки а вони скромні хоч скромність тут ні при чому. Маємо біля п'ятдесяти творів та коли б так втрічі більше! І пильніша увага до якості. Навіть марнувати папір на книгарські страхи. У мене ще кілька зауважень. У післявоєнній Польщі сусідська література взагалі маловідома але особливо вже з 20-30 рр. Чудовий спалах 60-их рр. представлений також дуже і дуже скupo. Сучасний польський читач нічого не може сказати про знамениті Винниченкові романі /перекладані й ціновані в довоєнний час/, Кулішеві драми, імпресіоністичні оповідання Косинки, вірші Плужника і багатьох інших. Драч, Коротич, Павличко - ось українська література 60-их рр. в Польщі. От і було література. Чомусь прагнення припали: Ліна Костенко, Микола Вінграновський, дивовижний Василь Голобородько. Справи не властовують вірнички в "Антології української поезії" та двох-трьох журнналів, На додачу до усього злого немає в Польщі ніяких критичних міркувань про цю літературу, а без цього, по суті що можна судити про рецензію її в нашій країні? Крім цього більшість перекладених книжок викупують тутопольські українці, в букіністичних це також справжні унікуми. І про що після цього всього говорити?

Не знаю чому, але в обох статтях про літературу переплутано твори двох братів-письменників Григорія Й Григорія Тютюнників. Перший ніколи не написав "Виру", а другий "Облоги".

Поміщено теж вірші Драча, Талалая, Воро-

нька й Тамари Коломієць. Підібрані вони продумано й в добрих перекладах. Пані Татяна Голинська переклала оповідання "Художник" прозаїка старшого покоління Олеся Гончара. Згадувалось також прекрасне місто в парку-Київ.

Набралося всього понад чотиристорінки та все-таки наврипилось якесь відчуття, що це якісь перебірки з якоюсь нагоди. у майбутньому хотілося б таких благородних починів та набагато кращих якісно й обширніших. Залишастися вітати "Жиць" з таким добрим помислом.

Зіновій

МАР-Ю'86.

ПАНТЕЛЕЙМОН

КУЛІШ

Коли 5-6 номери "Зустрічей" доходитимуть до Ваших рук, Шановні читачі, виповниться 90 років з дня смерті видатної постаті української літератури, науки і громадського життя— Пантелеймона Куліша. Контроверзійні погляди, які докорінні зміни доводили до цього, що не мав він надто великої популярності серед власної громади. Проте з плином часу, коли затирається в людській пам'яті образ суб'єктивних рис його вдачі, то залишився його внесок у культуру, який є великим. Кулішеві писання— це свідчення епохи, голос людини творчої, відданої рідній справі при витоках нової доби нашого національного існування.

Пантелеймон Куліш народився 8 серпня 1819р. у Воронежі. Навчався в Новгород-Сіверській гімназії а з 1837р. в Київському університеті. Пізніше проходив вчителювання і працював у Петербурзькому університеті. До 1850р. проживав на засланні в Тулі за участі в Кирило-Мефодіївському братстві.

Згодом дуже часто змінював місце осілку хоч і вертався на хуторі Метронівка, що на Полтавщині, де мешкала його жінка-письменниця Ганна Барвінок. Вів історичні дослідження, перекладав, писав свої твори. У 1881-83рр. перебував у Львові, де хотів довести до польсько-українського порозуміння, видавши "Краманку русинам і полякам на Великден". Помер у Метронівці 2 лютого 1897р.

Нижче наводимо фрагменти Кулішевого "Зазивного листа до української інтелігенції", що його надруковано як додаток до "хуторної поезії"/Львів 1882р./ Автор звертається до інтелігенції, передусім галицької, з закликом до наполегливої роботи

над розвитком літератури серед народу. Дає теж своє розуміння рушійних сил в історії України.

"...По якомусь таємничому закону воскресення замерлих народностей, у Полтавщині у Харківщині, і як бачимо, наїть у Чернігівщині, мов на тій кобзі струна до струни созвались один по одному люде чуї і далекі між себе і без лишніх орацій провозгласили нову націю між націями во ім'я рідного слова й самостійного світогляду.

Велике се діло розпочав простодушно, без особливого роздуму, Котляревський, і розпо-

чав так радикально, мов соціальний реформатор. Постигав з Олімпу богів і богинь з побубогами, а з високих постаментів поспускав на долівку широкославних героїв, що можна - владці брали собі за взір і все те олімпійське та боготворене по великих містах панство повернув у мужицьку простоту. З уподобою прийняли письменні люди "перелицьовану Енеїду" величного римлянина, бо побачили в ній своє поспільство, побачили хоч із вивороту, та все ж таки не сліпуючи так, як сліпували, захилившись за чужомовні книжки.

Сам Котляревський не здав, що він творить. Він покорявся невідомому велінню народного духа; був тільки знаряддям українського світогляду. /.../

Не хутко спроможеться, яка б не була початкова громада на змалювання себе писаним словом. Се бо все вища стадія розумової культури. Нашим отцям здавалось порожньою забавкою те, що писав Котляревський. Умер він у своїй рідній Полтаві, а з ним наче загинула і Його проба пера серед неспокію життя громадського. Отже з малої і одрубаної собі речі судилось народитись такому, що зрослося із нащою долею навіки, чого не мусимо забути, чого не занапастить ні панський егоїзм, ні государня політика: народилась українська література.

Література ся стала лемократичною не тільки по волі, а таки й по неволі. Появилась вона на Божий світ не до панської вподоби, а до вподоби тих, котрі не бажають, щоб темні брати її служили, а бажають самі темним братам послужити. /.../

Було в Росії таке, що букварі і початкові шкільні книжечки дозволялось печатати по-хмудськи, по-самоїдськи, по-тунгуськи, тільки заборонено по-українськи.

Було таке, що збирати грошові жертви можна було на всяку учту і на всяку світову пустоту. Постав тільки заказ українцям склацатись хоч по вдовиній лепті на наукову допомогу землякам своїм.

Було таке, що не боронено видавати всякі газети і журнали людям порожнім, ради редакторської наживи з людського недосвіду і легкодумства. Українським же народолюбцям захоронили сповідати рідний край про все, чим освітилась Його темрява. /.../

Як нам назвати ту безліч мук, що в нас прийшли мученики й мучениці за своє рідне слово? Чи то була римська Нернівщина, чи іспанська Торквемадовщина? Чи то була дальновидна правительства мудрість, що знайде собі оправдання у віках грядущих? Чи то була така необачність, що скритикує її й мала дитина? /.../ Тільки легкодухам здається, що наша сила нішо супроти тієї сили, котра рине на нас із високостей государючої владі, мов яка Ньїгара,

гримлячи, крушачи й туманячи. Аж два царювання спляновано вже гашенням нашого духа. І хіба ж ми злились ув одну націю з "православним" "російським" царством? Не тільки не злились, а стали від нього, через те насильство ще даліше, ніж були колись від польського католицького королівства. /.../

Одне тільки наше зосталось при нас - живе українське слово. І тому задекретовано загинути. Побалакають, мовляти, ще трохи сим жаргоном хлібороби, зійде він тільки на те, щоб розмовляти про вози, воли, ярма, плуги, налигаці і не обпрете ні об церкву, ні об школу і пресу зникне собі, мов той народ, що Йому не судилося на світі жити....

Отже воно не зникне вже через те саме, що Його тиснуть і гонять. Наше слово загартоване в устах Олегів, Святославів, Володимирів іші тоді, коли Росія Й не наклонулася. Загартували ми Його в устах того лицерства, до котрого слалась із зазивами вся Європа, вонючи з ворогами віри Христової або свободи релігійної. /.../

Росія виросла якимсь дивом перед очима в Історії. Про нас, що помагали їй знатись од землі аж під небо, ніхто Й не згадував, прославляючи її царів та героїв. Нас, мов би ніколи не було Й на світі.

Ах ось, саме під ту велику годину, як засяяла повним світом невмируча слава Пушкіна, найкраща слава, якою може величитися нація - у нас на Україні, серед забутих степових могил, мужицька мова піднялась із нічев'я до високості всенародного жалю, плачу, піднялась до погорджування великою гординою і до погорджування великій потузі. /.../

Сила була в пророкуванні нової боротьби, боротьби за народне право вже іншему і огнем, а духом і правдою. Заговорило понад Дніпром німе каміння. Озвались голосно бур'янові городища і все живе почуло, що гаряча предківська кров кипіла і бушувала не даремно.

Схоплено Й замчано кобзаря на край світу, між азіатську дичу. Придавлено Його Й примучено на тлі, ослаблено Його і скалічено на дусі; а голосна пісня Його через те ще поголоснімала на широкому світі. Все недодумане Й недосвідоме з нею поїхало; зосталось тільки саме сяєво. /.../

Още ж не сумуймо про мізерну долю нашого українського народу; не журімось про те сиріцтво, в якому зостававсь і зостається він без пероцвіту свого громадянства і своєї древньої церкви. /.../

Не загине те слово, що дало жицтвоящу допомогу їм двом літературам. Велике воно по своїй природі, а велике слово свідчить про величчя того народу, що зачав Його в глибині свого духа.

Так, ми великий народ, дарма, що нас не

додають наші сусіди у своїм величанні. Не малий уже тим, що докіль стояли ми за Польщу, під п'ятою в поляка звивалась Росія, а як почали стояти за Росію, стала тоді Польща пишати під п'ятою в росіяніна. /.../

Благодатна земля, що народила все стільбагатого жнива, лежить облогом перед нами. Зачаровано сей обліг іще толі, як боролись наші руські козаки з нашими руськими панами. Зачаровано і заклято: щоб на сьому облозі поламався усікий плуг, котрий не сам народ-aborиген собі викує.

Оце ж почали ми його кувати, сього чудового плуга, з того часу, як постягали богів з Олімпу, а полубогів із мраморних постаментів та поробили громаднями. /.../

А щоб роса не вибивала нам очей поки зійде наше сонце, сонце духової свободи - треба нам браття земляки, заложити літературний кіш у безпечному високою цивілізацією місті.

Шкода нам звати царського чиновника дядьком. Дякуючи нам і за орущну і за моральну допомогу, він хоче загладити наше обличчя серед народів; хоче, щоб ми забули, хто ми і, яке наше національне право. Хоче, щоб ми не мали ні путтія, ні честі, ні поваги на світі.

Оце ж, проповідуючи істину, як істочник свободи мусимо ходити робом тих, котрим великий Учитель роду людського наказав: що коли гнатимуть їх в одному місті, нехай утікають до другого. Певно ж бо знайдеться в культурному світі притулок звідкіля у всю руську землю дійде віщання наше, на пробудження сонних і на воскресення мертвих. /.../

Виставмо, міле браття, на високостях наук і літератури наше національне знамено. Не побачить на ньому плями ні один край, крім хіба тієї Росії, що слухас цькування своїх погибелльних політиків, своїх сліпих книжників і фарисеїв. Чистий стоятиме сей стяг у сяєві гуманності. Не стягає він людей на криваве діло, на грабування чужої предківщини, на топтання під ноги чужої святині. Стягає він українську розігнану громаду до наслідування предківського надбання - рідного слова, до наслідування правом науки й словесності.

Сим не зупиняймося, мілі браття, що таке велике передвзяття розпочинаємо малими силами. Все велике на землі постало з малого і все потутне з малосильного. Не зупиняймося і моральним занепадом наших українців.

Понурились вони тепер у землю німіючи, мов ті воли підярмлені. Прийде ж той час, що вони виростають і з "німого язика" зробляться вімателами національної правди. Перелічати вони себе всюди: і на рідній і на чужій землі, і по селах, і по городах, і по степах, по морях. Прокинуться і в

столиці, що стоїть на людських кістках, викована з самого заліза. Відгукнеться ними і страшений Сибір, переміряний нашими ногами. Заб'ється українське серце навіть і в нашого "Ляха Потурнака, клюшника галерського, недовірка християнського". Площа наша південно-русська земля. Насищала вона своїми дітьми двоє великих царств та їй тепер інші з них живі в чужояндій утробі, мов той пророк у символічному китовім череві. Зверже їх чужа національність, на проповідь рідної української.

До гурту ж небохата, і великі Й малі! До гурту рятувати святе насліддя - слово! Воно бо скарбівня нашого духа. Воно - великий завіт незазнаної нашої предківщини. Воно - правдиве пророкування нашої будущини.

Мусимо, любі земляни, заходитись укупі всі живі коло тієї праці, що започали наші предки варяги і козаки. Вони робили своє національне діло буяючи, як люди віку темного, а ми робитимемо своє, розшилюючи, як люди освічені науковою. Вони - мечем та кулачям, а ми - пером та лагодою. Нехай царі царюють, а великі пани панують. Загальні причини привели їх до страшної переваги, загальні причини вкажуть і розумну міру їх перевазі. Не хайтимо високих стільців, не зневажаймо і великих заслуг давніх государників. Нехай старий завіт історії стоїть перед ками в своїй повазі. Новий виробить і нове вино і нові міхи по винотоках. /.../

Текст подано з деякими стилістичними й правописними поправками.

Під час перебування у Львові Пантелеїмон Куліш намагався довести до поєднання поміж українцями й поляками. З цією метою надрукував "Крашанку русинам і полякам на Великден 1882 року". Дав у ній короткий нарис історії українсько-польських взаємовідносин. Наголосив на взаємній ворожнечі, до якої найбільше спричинилися різниці у віроісповіданні та діяльність духовенства / особливо чину єзуїтів /. Куліш гостро засудив козаччину й гайдамаків за їх руйнівну діяльність. Вказував, що прославляючи їхні традиції, українці ідуть заг розливим шляхом. Такі погляди викликали негативне ставлення до Куліша з боку галицьких українців. Декількох поляків відгукнулося позитивно. Пілсудмовуючи дискусію П. Куліш відруге надрукував "Крашанку" додаючи "Післямову". Ось її фрагменти:

Не купуй хати, а купи сусіда.

Українська пословиця

Ворога хлібом та сіллю карай.

Українська пословиця

Дякую польській інтелігенції, дякую братерським серцем за її просвічене вітання моого поклику до згоди з русинами. Хоч, може, що й небагато нас таких у десятках мільйонів, що обов'язним почуттям прихильємося один до одного та вповаю, що розпочинаємо славний період польсько-руського життя. Позад нас — тьма завзятого недомислу; перед нами — світ миролюбивої науки.

Отже, виступаючи під осяйним науковим стягом, не хапаймося співати побідну піснь аж поти, поки побачать люди наші добре діла й восхвалять укупі з нами Создателя нашого серця.

Ще не зовсім позад нас та тьма, котру ми самоотвержено знихтували: вона ще густо облягає наш кругозір і вимагає од нас ясних подвигів чоловіколюбства. Спогляньмо ж чоловіколюбивим оком перше всього на моїх критиків, на тих русинів, що цураються історичної правди. Сі письменники живуть не в XIX-му а в XVII-му столітті. Тим-то їх школа з ними перекорюватися. Не зрозумляють їх як бачимо, навіть такі доводи, як пофальшовані літописи і повигадувані універсали. Міцно сидять вони у тому шинці, що спорудила їм безkritична історіографія і з фанатичною одвагою репетують на весь світ, що українська муз не сплюмувала себе прославляючи гайдамаччину з її свяченими ножами, Золотою самотою і великомудрими харцизяками.

Не тратьмо дорогоческого часу, не варімо з ними води, а споглядайте лучше про те як постають то-такі критики, щоб запобігти сій лихій пошесті.

Постають вони в XIX столітті ретроградним наслідуванням життя XVII-го століття, а ретроградствують через те, що не бачать ніякого пуття в своїй будуччині. Ось приливиемся літень мілосердним оком до тих шкільних вертепів, у котрих руські педагоги вчлять і сушать первоцвіт руської молоді; що там побачимо? Побачимо, що прохислу, терпку й гірку "шкільну чащу" подає в нас і тепер бідолашним хлоп'ятам та сама схоластична рука, від котрої наші предки тікали в козацтво. Побачимо ясно, що ні в порядку знань, ні в підборі наук, ні в самому методі навчання не видно в воспитателів руської молоді навіть і помислу про те, щоб знання в голові юноши організувалось у думання. Боліючи серцем побачимо незасліпленими схоластикою очима, що там де найбільше учень знає, там він найменше мислить, найменше розуміє.

От із якою підготовкою виходить із темного вертепа науки-муки бідолашний український письменник, потративши на чужі мислі свіжу силу саморозвою. І в який же переходить він світ із цвинтарного склепу, котрий ви величива-

сте школою? Переходить він у той вироблений мертвом схоластикою світ, в котрому женщина, душа сімейного і громадського життя, являється куклою, несвідомою ні наук, ні іскусств, ширшого перебування серед чужих людей — шовковою чи перкалевою куклою, байдужою до всякого прогресу, тупою до всякого вишого настрою. Переходить у такий світ, де посполите вбожество /до котрого русинів доведено по сауїтській програмі/ не дає ні пільги, ні підпомоги замученому рутинною працею разуму, а перспектива життя не сповняється ніякими лестивими надіями. Така бо /nota bene/ доля всіх тих русинів, що сауїти погордували їх в XVI-му і XVII-му столітті винародовити. Така доля тієї твердої Русі, що не притулилась до католицтва в XVIII-му столітті і зрозуміла/на біду диким разумом/ дорогое право своєї національності в XIX-му. /.../

Тим то порядком життя, яким одважний, похурий і роздратований рибальдо подвізавсь у XVII столітті на полі й на морі, тим самим порядком його рибальдовський потомок вербувє нашого часу кругом себе ватагу людей несвідомих речі і ширить між ними свої анахроністичні козакуваті мрії./.../

Коли до сього прибавимо, що і з сторони традиційно ненавидних йому людей багатих і потужних не всі ступили на новий путь життя, показаний роду людському правосудною культурою; коли не закриватимемо очей на ті неправди, котрі витворюються в світі під заслоною церковного благочестя, олігархічної господарності і громадської поважності: то образ многострадальної польсько-руської старосвітчини побачимо перед собою в свіжих, ярко бліскучих, кричущих красках. Перемінились люди, не перемінились ні їх напасті, ні їх турботи на житейському морі.

Кого ж за сі напасті і турботи винуватити? Нікого або всіх.

Винуваті й русини, винуваті дуже за своє розвишацьке буяння серед краю, котрого за собою не вдергали і своїм власним заходом не впорядкували. Винуваті й пани ляхи за деспотичний намір свій у перевазі над руською простотою, перевазі часто лукавій і східній. Для правдивого серця руського, так само як і для польського сі обов'язні предківські провини такі болючі, мов дві глибокі рани, на котрі нема ліків./.../

Од русинів школа ждати примирря, бо вони, яко народ, систематично придавлені убожеством і послідуваний у цивілізації між усіма слов'янськими, не здолають піднятись до самосуду; вони, в своїй варварстві, почувався праведними, і в своїй несвідомості історії, яко науки, здаються собі пекельно, не людським вкривдженими. Треба ждати каяття і вороття од багатшого, од потужнішого, од ви-

щого в просвіті, од свідомого в давній і новій політиці.

І справді, польська інтелігенція почала вже зглибока міркувати, яким би то робом поєднатись із своїм тисячолітнім ворогом./.../

"Trzeba być ślepym / пише хтось в Газеті Krakowskij/, aby nie nabyc przekonania, że straszny grozi nam wróg we własnym kraju; my zaś wroga tego lekceważymy, nie obliczamy jego sił i jego potęgi, szydzimy z niego i tych, którzy nam o wpływie moralnym i o zasobach siły brutalnej opowiadają".

Сей страшний ворог єсть не хто інший, як той великий Нетям, чи той темний Недомисел, що криється в руському народі і визирає з кожного виразу його письменного отоманення... Так, панове браття, се справді страшний, зло-віщий ворог!

Чим же ви його подужаєте? Чим визволитись від того погибельного Дамоклевого меча, що не знає, чи він тне самих вас по ший, чи, може, ваших дітей і внучаток?

Невже ж бо думасте подужати свого ворога імітацією того необачного деспотства, на котре так гірко нарікасте в Московщині?

Дивлюсь я своїми очима, як вами гуманісти, ваши прогресисти і культурники гасають по всій Галичині та хапають навмання людей робом незабутого царя Миколая; дивлюсь і киплю серцем у своїй немоготі впинити їх і задля Русі і задля самої Польщі. Плямують вони сим поліцейським гасанням австрійську конституцію і возводять на висоту мучеництва за національну справу навіть і тих людей, котрі силкувались

погасити іскру світу, що засіяла галичанам з України. А ви свого мов і не бачите: бо навіть і ваші ліберали знаходять, що сказати в оправдання того, що не оправдує ні християнське серце, ні політичний розсудок. Хіба ж ревуть напосні воли над повними яслами? І чи вже ж у всій зоології тільки русин такий звір-яка, що однаково лютус і голодний і наголований. Не звертайте, панове браття, на німецьких олігархів своєї необачності; а лучше поміркуйте вкупі, що се ви робите? Се ж ви пливаете полум'я олією! Се ви пускаєте воду на колеса тих млинів-вешняків, котрі перемелюють стародавні козацько - попівські видумки на новий лад!/.../

Hi! Не переслідуванням, письменної темноти руської, а братерською запомогою добробутові народу руського і щедрим науковим світлом у вертепах м'чительки науки запобігнете ви тему лиху, котре вже з вашої власної преси промовляє до вас голосом Кассандри!.../

Несіте, панове браття, ваші ofiary для рятування темних людей від легковірності, а псевдопросвічених од гайдамацької філософії. /.../ Несіте та й не лукавнуйте, щоб запоможені й освічені русини були в вас русинами, а не поляками. Несіте та й не гайте, щоб не спізнилися. Бо широ кажу вам: що, пересуди пересудами, а правда правдою.

Текст подано з деякими стилістичними й правописними поправками.

Чи пам'ять с? Святого ради
Горить вона віддалеки
Зірки йдуть з хати і до хати—
То діти носять ті зірки.

Кому в Теліжинці ніколи
Все не вернуть з кривавих піль,
До них зірки ідуть зі школи,
Такі вогненні в заметиль.

Б'ють по фанері молоточки.
Зірки— жариночки з війни.
То вже внучата, а не дочки,
То вже онуки— не сини.

В Килини— зірка і в Мокрини,
Де був Іван, де був Степан,
Скрізь на хатах гарять зорини,
Мов на бинтах сузір'я ран.

Іван Драч
Із збірки "Теліжинці"

Пам'ять
Земля сама себе переросла
і прагне небо поглядом обняті,
де перша зірка— як віконце
хати,
що світиться самотньо
край села.
/P.-M. Рільке
в перекладі М. Бажана/

Вже вечір зірний, полохатий
Вже вічний вечір нависа, —
Зірки йшли з хати і до хати
І визвіздили небеса.

Так млин шумить. Вода з опуста
Шумить мені вже мливом літ,
І пахне росами капуста,
І ранами хахас глід.

Та млин шумить. Вода навкісна
Летить з-над заставок сяйна,
В сонцях розцвічена, мов пісня
Дівчат сумних коло млина.

Так млин шумить. Гуркоче камінь.
Так лантух пахне з-під муки,
Що запах той тече роками,
А в слові пахне навіки.

Та млин шумить. Солодше млива
Не знаю в роках і вітрах
Коли коня гаряча грива
несе тебе крізь пил і страх.

Все млин шумить. Тлумак везу я,
Наохляп ичу на клич ріки,
І чвал коня, мов щал Безувія,
Ось-ось штурне під заставки.

О доле, чом тебе юдолю—
В муци і муци ти свята...
А млин шумить на цілу долю,
А кінь несе на всі літа...

Залізо

Як малено росте залізо,
Лізе в танки, в ракети, в броню,
Лізе в тіло і в душу лізе
Чим цей ріст Його зупиню!?

Лізе в доповіді і в спічі
З нутровини, з ядра землі.
Став залізним я втрічі аж двічі,
Ми, з заліза, залізні і злі.

Бо залізо залізло повсюди,
Людство глухне од скрепоту зла
На мої на залізні груди
Аж заточується бдчола.

Я залізно зимую у літі,
Залізняк я села і зела.
Од заліза на лютій орбіті
Аж заточується Земля...

Настроєве

I

В четвер сьогодні — п'ятниця.
Весною йде зима.
Тверезим суне п'яніца,
І все, що є, — нема.

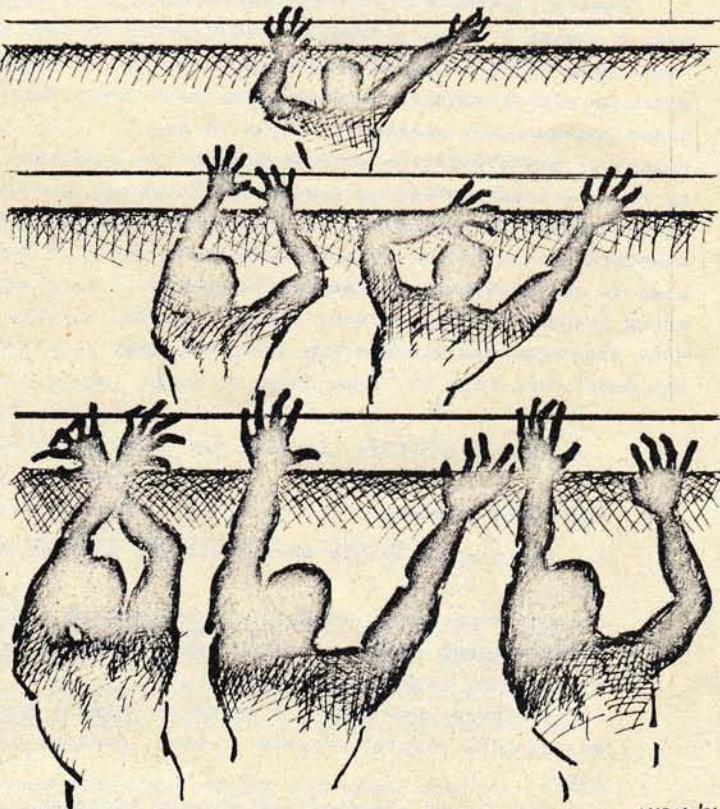
Все, що було не збудеться,
Все чорне — біле скрізь.
Комізиться, марудиться,
Земна скрепоче вісь.

Розкидано, розметано,
Розрито білий світ,
І вишня — жах кумедно
Цвіте у чорний цвіт...

II

Циклону ще нема над морем.
Повсюди спокій, сонце, благодать.
Але ущелиною вже прорвалася хмарка,
Маленька, сизостанна, ніби натяк
Того, що завтра розшаліє тут.

В твоїх словах іще нічим не пахне.
Все тихо-мирно, тільки ледь бринить
Малою хмаркою нечутний смуток.
Я душу застібнув. Уніс шезлонг до хати.
Я і душа чекаємо циклону.

GINSBERG

ALLEN

Ален Гінсберг - / 1926р. нар. / - один з головних представників американського руху "beat generation", який розвивався в Америці після II Світової війни. Ось його формула поезії: "поеми навпів інстинктивно писані, щоб прославити людину, слова відкривані інтуїтивно немов у трансі або вві сні, ритми разом з віддихом пливучі через груди з черева, гіми завершений в слізах, рух фізичної поезії /.../, імена смерті в багатьох світах думки, "я" в пошуках Ключа життя віднайденого в самому собі".

"Поезія фізична": відчуття з'являється "десь у череві Й росте до грудей, вихоплюється через уста Й вуха Й стас піснем, голосінням або зітханням. Якщо вживатимеш слова розсираючись навліокіл, бачучи та намагаючись описати те, що викликало твою тугу /.../, то виразиш те, що відчуваєш. Існує неокреслений фізичний ритм, який не має конкретних слів або до якого причепились одно чи два слова-ключі. Пишучи, решту вислову знайдеш у асоціативному процесі /.../. Коли компоную, часто навіть не знаю, чи воно має сенс".

Зойк

для Карла Саломона

Я є бачив кращі розуми моого покоління знищенні божевіллям, голодні істерично нагі,
броячі насвітанку негритянськими кварталами в пошуках скаженої долі гашишу,
ангелоголових гіпстерів спрагнених предковічної божественної підімкненості
до зоряного генератора в машині ночі,
які в бідняцькому одязі із запалими очима в трансі не спали палячи в наднатуральній темряві дешевих квартир, пливучі через дахи міст, споглядаючи
джаз,
які під лінією надземної електрички оголявали свої мозки перед Небесами

і з'влялися їм натхненні ангели Магомета розколохані на дахах доходних домів
які відбували університети сяючим зором марили Арканзас і Блейком натхненну
трагедію серед мудрагелів війни,
яких вижили з академії за божевілля та непристойні оди наклеювані на вікнах
черепа,

які трусились у близні в неголених кімнатах, палили свої громі в стіттєвих
кошах і прислухались до Терору за стіною, /.../
цілі інтелекти вирігувані в тотальніх спогадах з розпаленим зором на про-
тязі семи днів і ночей, М"ясо для Синагоги кинуте на бруківку,

які щезали щезали в небутті дзен в Нью Джерсей, полишаючи за собою слід не-
виразних листівок ратуші в Атлантик Сіті,

переносячи східні поти, ревматизм Тангеру й мігрень Китаю в похмурій кімнаті
в Ньюарк на відвiku,

які снувались опівночі побіля семафорів, думаючи куди б його піти й імли ,
не залишаючи зломаних серць,

які прикурювали цигарки в скотячих вагонах в скотячих вагонах в скотячих
вагонах і крізь сніги прямували на самітні ферми в сутінки перших поселенців

які вивчали Плотина святого Івана від Хреста телепатію каббалістику болу
тому що в Канзас космос інстинктивно вібрував під їхнimi стопами, /.../
які зазнавали падінь склипуючи в білих школах нігті й третячі перед маши-
ною інших кістяків,

які кусали детективів по карках і верещали від утихи в поліцейських машинах
що одинокий їхній злочин- це дика педерастія хіпні та запій, /.../
які кашляли на п'яту поверсі Гарлему зверженого вогнем під сухотним небом

теологічних пакетиків з-під помаранчі ,

які всю ніч мазюкали танцюючи довкіл піднесених заклять, які жовтим ранком
перетворювались на рядки белькоту ,

які варили гнилих тварин легеню ратиці хвіст борщ і кукурудзяні коржики
мріючи про чисте королівство городини,

які пірнали під плятформи з м'ясом в пошуках яєць,

які швиргали з даху своїми годинниками голосуючи за Вічністю поза Часом
а будильники падали їм на голови щоденно через наступних десять років,

які тричі підрізували собі жили, знеохочувались і були примушенні відкривати
букіністичні крамниці де плакали дивлячись як старіють, /.../
які падали навколошки в кафедрах безнадійності молячись за спасіння ін-
ших, за світло і за груди, аж душа на мить осявала волосся,

які боролись зі своїми ув'язненими розумами ждучи незвичайних золотоволо-
сих злочинців з серцями сповненими приманливої дійсності, які співали до
солодкого блюса Алькатразу, /.../
які вимагали доказів на своє божевілля обвинувачуючи радіо в гіпнотизмі
і яких залишено з їхнім таленством, руками й відстроченим вироком, /.../
і які замість цього дістали бетонну порожнечу інсулу метрасолю електрики
гідротерапії виховної психотерапії пінг-понг й амнезії, /.../
о, Карл, якщо ти не є безпечним я не є безпечним а насправді ти застряг
у тотальному тваринному супі часу, /.../
щоб оновити синтаксис та ритм убогої людської прози дрижаčі від страху
станути перед тобою замокло й мудро, гнані та повні надії що душа під-
кориться ритмові думок у своїй оголеній і безмежній голові ,
безумець бродяга й ангел боєць проти Часу, хоч незнані, засвідчує тут
те, що можна було б відкласти на посмертний час ,
які воскресали оновлені в примарних шатах джазу /.../ із витятими з їхніх
тіл серцем хиття гідної спожиття навіть через тисячу років.

II

який сфінкс з цементу й алюмінію розтрощив їх черепи та з'їв мозок і уяву
Молох! Самотність! Еруд! Гидота! Пакети на сміття й недоскажні долари! Діти
то верешать під сходами! Хлопці склипуючи в казармах! Плачучі в парках ста-
рики! Молох! Молох! Кошмар Молоха! Ментальний Молох! Молох жорстокий суддя
людій!

Молох незрозуміла в'язниця! Молох бездушний карцер схрещених гомілок і Кон-

грес плачу! Молох якого будівлі- це вироки! Молох великий камінь війни!
Молох приголомшених урядів! /.../
Молох якого кохання- це безкрайня нафта й камінь! Молох якого душа-це електрика й банки! Молох якого нужда-це привид генія! Молох якого доля- це хмара безстатевого водню! Молох якому ім'я- Розум,
Молох в якому силку самою! Молох в якому марю Ангелами! Божевільний в Молоху! /.../ в Молоху без любові й людини!
Молох який так швидко ввійшов в мою душу! Молох в якому я свідомістю без тіла! Молох який вигнав мене з природного екстазу! Молох якого покидаю!
Пробудження в Молоху! Світло пливуче з небес! /.../
Переломи! Річкові! Захоплення і Розпяття! Зміти повінню! Запаморочення!
Висоти! Епіфанії! Розпуки! Десятилітні тваринні зойки й самогубства! Розуми! Нові долари! Покоління безумних! Осіле на скелях часу!
Справжній святий сміх у ріці! Вони все це бачили! Дикунські очі! Священне виття! Прощали! Стрибали з дахів! У самотність! Повіваючи! Несячи квіти до Річки! На вулицю!

III

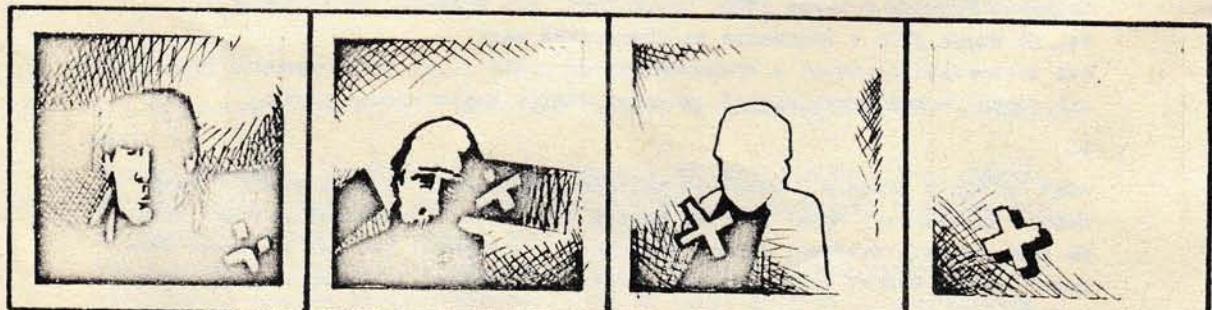
Карле Саломон! Я є з тобою в Рокланд
де ти збожеволів більше за мене
Я є з тобою в Рокланд
де мусим почуватися дуте ніяково
Я є з тобою в Рокланд/.../
де спроможність черепа не сприймає вже розумового гаддя /.../
Я є з тобою в Рокланд
де п'ятдесят шоків більше ніколи не заверне твоєї душі в тіло
з паломництва до хреста в пустырі/.../
Я є з тобою в Рокланд
у моїх снах ідеш ридаючи мокрий пісок після морської подорожі по
магістралях Америки до дверей мосі хати в західну ніч.

Сан Франциско 1955-56

Примітки до "Зойку"

Святий! Святий! Святий! Святий! Святий! Святий! Святий! Святий!
Святий! Святий! Святий! Святий! Святий!
Світ є святий! Душа є свята! Шкіра є свята! Ніс є святий! Язык і рука є/.../
святі!
Все є святе! кожен є святий! кожен день є вічністю! кожен є ангелом!
Бродяга є святий як серафим! божевільний є так само святий як ти моя душа!..
Святі моря, свята пустеля, святі залізничні паротяги світу, святі видіння, святі маячиння, святі чудеса, святе очі яблуко, свята безоднія.
Святе прощення! ласка! милосердя! віра! Святі! Наші! тіла! страждання!
великодушність!
Свята наднатуральна неперевершено ясніюча розумна доброта душі!

Переклад: Богдан Гук

Нар-Ко'м.

Коцюбинський

життя як первісна вартість та її відчуття людиною у творчості М. Коцюбинського.

"Старе мусить вмирати, молоде жити. Так все ведеться відколи світ."

"Смерть є смерть, а життя - життя"

"І чом не живу я, вища істота, як то мертвє небо, як нежива трава, як вода, як рослина."

М. Коцюбинський

Познайомившись із творчістю М. Коцюбинського, аж ніяк не можна відштовхнути настриглий висновок: був ін письменником, який кожним рядком своїх творів проспівав "хвалу життю". Воно прийшло до нього різноманітно і бурхливо, прийшло природою, людиною, повір'ям. З'явилася не на рівні предметів та їхніх взаємозв'язків, між яких, хоч-не-хоч, притаковилася людина: Коцюбинський заглибився в життя як у чисто містичне явище; ставув до нього впритул і описав з дивовижним трепетом.

Герой Коцюбинського не усвідомляє життя як філософської категорії й вартості, він неспроможний на його об'єктивний аналіз, якесь розглядання. Цей герой передусім живе й щойно читач упітається в його життя свою думкою, сучасною системою цінностей; починає називати й вводити норми. Між описаною постаттю а її буттям немає верстви життя усвідомлюваного як елемент самостійний. Являється це істотним браком, бо ж людина складається з тіла, буття і свідомості; як неймовірно тяжко відокремити од себе свою власне буття/.

Свідомість, ця наша нагородя за існування, с найвищою верствовою в записаному вище укладі й появляється в ході розвитку людини. Унаслідок того дотеперішнє життя на рівні натури, в неусвідомлюваному зв'язкові з нею /культура означала те саме, що натура/, стає тепер чимось окремим від неї. а зголом

і чужим. Поява свідомості кладе край єдності людини і природи на рівні життя неосмисленого.

Уведу зараз два поняття, що стосуватимуться відносин між життям людини а реальністю.

Перше: коли дійсність справляє так великий тиск на свідомість індивіда, що стає єдиною вихідною площиною й повністю оформлює спосіб його сприймування та мислення. Тут індивід - лише receptor. Такий тип відносин називатиму низхідним.

Другий тип, це такий, в котрому активною стороною виступає індивід. Він, виходячи од власної свідомості спроможний осмислити свої відносини з реальністю. Це тип висхідний.

Кожен з них характерний лише для окремих періодів і способів відчування життя людиною. Перший притаманний періодові відчування життя як міцності, життя неусвідомлюваного. Висхідний появляється разом з виникненням свідомості.

Місце пізнішого самоаналізу спершу посідало глухе і тасмне відчуття, відчуття життя як міцності, отже, тип відносин низхідний.

Гляньмо на Лазаря з "Персона Грата". Він, убивця кількох дітей, потрапив у в'язницю, де судові урядовці підшептують йому стати в'язничним катом. Першою жертвою нової професії Лазаря була молода дівчина. Він, закладаючи зашморг на шию, доторкнувся до неї, а "цей потик його опік, стрепенув усім тілом", щоб пізніше довести до розпацу, неймовірного болю. Виводжу, що причиною таких переживань було не засудження самого себе з моральної точки зору. Лазарем стрепенув сам факт, що він обірвав чиєсь життя і тим-то ставув віч-на-віч з безоднем існування. Його біль, жах, це вияви відчування життя як міцності. Прийшло це до нього не рефлексією, а раптовим покликом з безформних нетрів нутра.

Запереченнем такого типу людини є способу переживання є герой "Цвіту яблуні". Тут наявними є тільки холодні роздуми інтелектуала.

Другим прикладом низхідного типу відносин нехай будуть Син та Мати з таємничого оповідання "Що записано в книгу життя". Свою стару матір, якій "не було сконання" Син вивозить у гай, щоб скоріше вмерла й не займала місця

в хаті. "Бабо, коли ви помрете?" - питаютъ діти, а це саме відчувається у мовчанці Сина і Невістки. Смерть, як і життя, неастрагованій неосмислені факти повністю приголомшуючі рефлексію. Проте ціле оповідання сповнене життя. Мати /тось на кшталт Лазаря/ описується он як: "Тіло часом прохало. З той горсточки шкури й кісток, з присохлого живіта, порожніх грудей добувалося непереможне фантастичне бажання і заглушувало розум: мо-ло-чка". Як незамітно можна б написати такі слова: жити, хочу жити, все-таки жити. Слід теж звернути увагу, що просить саме тіло, а не розум. Цей факт дуже виразно підкреслює низхідний тип відносин між бабусею а реальністю. З "синівськими" почуттями Сина також попершах суперечить розум, проте він являється чинником вторинним. Першоосновою поведінки Сина є думки, які промчали Його головою, коли Мати попрохала відвезти її в гай: "тось війнуло на нього од тих чудних слів, наче згадка про давній, забутий сон, що зачепив мозок лише крилами й далі полинув". Не хотів слухати, а слухав". Ці слова чітко показують, у які надра життя заглибився Коцюбинський і які первинні відчуття вдалося Йому змалювати. Показове тут і те, що ні один з героїв цього оповідання немає імені чи то прізвища. Дія Його - це мить вихоплена з історії людей, що завжди може проіснувати будь-де і будь-коли.

У названих творах є ще й інший мотив. Він виведений так же прекрасно як і попередні. Ідеться мені про діалектику життя й смерті, явищ немислимих одно без одного. За ключа нехай правлять слова: "Старе мусить вмирати, а молоде жити. Так ведеться відколи світ." Проте виступають ще замітніші картини. Син, в якого з-під оболонки моралі вихоплюється думка про вивезення Матері в гай для скорішої кончини "хотів обрізати хліба, але не обрізав і знов поклав на місце". Про Лазаря тюремщик Каленик розповідав, що цей "боїться хліба". Раз Лазар простягнув руку до хліба і одемикнув руку "бо він святий".

Уже в стародавньому Єгипті разом з хлібом вибрали в себе життєдайну силу бога Осіриса. Цей мотив набув особливого значення в християнському причащенні.

Далі: Синові "не слід дивитися було як обряджається Матір і він вийшов надвір". Після наведених цитат легко хіба зрозуміти як Коцюбинський розумів участь людини в споконвічному круговороті натури.

Як же міг Лазар, як же міг Син своїми оскверненими руками доторкнутися священого хліба?

Мати - первовічний символ плодючості, тож як посмів би Син глянути як її на смерть опоряджують? Прагнення Сина відчувати жіноче начало проглядає й з фрагменту, в якому Син

везе Матір на смерть, а проте "вони радили обос", що знов живуть спільним життям". Майже однакова за вимовою смерть Івана Палійчука, шукаючого Марічки в скельній прірві.

Другий поділ споконвічних /архетипних/ відчуттів у Коцюбинського на рівні статей і залежності між ними. Мужчина - це для жінки святість, а жінка, це святість для мужчини. Ця ситуація обумовлює як їхню взаємну несміливість /буває - культ/, так і нехіть у взаєминах. Міцності, якими сперворіку обдаруває їх натура, перебувають у постійному взаємо-^{зв'язко-}

ві, що може по-різному проявлятися. Може це бути єдність, або протиенство. Те, що в другій статі відштовхує, або ж навпаки, приманює, треба визнати проявом міцності, замість переконувати себе, що можна якимось чином на це вплинути. Якості чоловіка й жінки та їхні прояви, цебто типи почуттів, закладені в особистостях обох статей.

Тип відносин між людиною й дійсністю /висхідний, низхідний/ обумовлює й спосіб вияву взаємозв'язків між міцностями статей. Для висхідного типу характерна невизначеність, чи скоріше неузгодженість міцностей чоловіка й жінки. Це означає тут і неузгодженість їхніх сутностей. Прикладом нехай будуть Антон та Марта з оповідання "Сон". Приголомшення дійсністю їхнього сприймання й розуміння самих себе та реальності, довело до кризи в їхніх взаєминах. Едність між ними була лише на рівні предметів та домовленостей. Закон відповідності між їхніми сутностями на цьому рівні не дійсний. А підійдімо близче до Івана Палійчука та Марійки Гутенюк. Яка ж злагода між їхніми сутностями. Маємо тут до діла з взаємодоповненням. Низхідність у сприйнятті дійсності довела до злагоди не лише поміж Марійкою та Іваном, але і між ними а природою. Хто кохає насправді той кохає весь світ і самого себе. Прекрасно і чисто розкрив це Коцюбинський.

На початку роботи писав я, що життя прийшло до Коцюбинського людиною, природою, повір'ям. Відповідає це трьом рівням життя, що наявні в його творах /надприродне, на рівні природи, на рівні людини/.

Іхнє розглядання почну від рівня надприродного. Називаю Його так лише на засаді домовленості, заради читкішого Його відокремлення від життя на рівні клітини. Воно так само надприродне, як думки людей, отже таким не є. Воно просто своєрідне перенесення у вищу сферу всього ливовижного на світі й нерозривно з нею пов'язане. Це лише магія повір'я, а десь губиться складне й чуже людині християнство. Релігія ця, майже непо-

мітна в основах для оцих думок в творах, а все таки відчуваємо, що герой, хоч не названи християнами, то вони ними є. Проте воно не поклало відпечатки на спосіб їхнього сприймування світу. Коли б таке сталося, ми б може не побачили прекрасної єдності між природою, людиною і надприродою. Тому теж постає питання про віднесення споконвічних відчуттів й варгостей, які принесло християнство.

Усередині між крайніх рівнів стоїть життя на рівні людини. Це воно являється сполучним елементом.

Рівень надприродний "вріс" у природу. Ось Палагна, жінка Іванова. У них немає дітей. Палагна вдається до магії, щоб стати спроможною народити дитину. Це Й є оциа споміна дивовижної поетичності і тайни картина весняних: "приворотів". Як це все взасмно пов'язане: налесні, коли земля наснажена божевільною родючістю, жінка /теж родючість/

закликає до себе /за допомогою магії/ цю так розбурхану силу оновленої землі. Людина теж міцно спілтається з природою й "дивовижним", що нездатна їх відокремити.

Сама природа в Коцюбинського захоплює жива й самостійна. Живе своїм життям й не править, і не несе собою нічого за тло.

Прочитуючи твори Коцюбинського, доходимо до висновку, що він не якийсь соціолог, а тонкий психолог, який в центрі своєї творчості поставив Людину і Життя. Вистачить ще пригадати як багато місця відводить проблемі страху, боротьби між релігією а нормальним людським життям, що його герой як же часто стоїть на зламі. Моя робота це лише малий натяк. Така спроба заглянути зсередини.

Атакіс Лімнос
Семестральна робота

Михайло Коцюбинський

"З глибин"

"Хмари"

Коли я дивлюсь на хмари, ті літі землі і сонця, що, знявшись високо, все вище і вище, мандрують блакитним шляхом - мені здається, що бачу душу поета.

Я впізнаю її. Он пливе чиста і біла, спрагла неземних розкошів, прозора і легка, з золотим усміхом на рожевих устах, тримтача бажанням пісні.

Я бачу її. Велика і важка, повна туги й невилаканих сліз, вагітна всіми скорботами світа, темна од жалю до нещасної землі, вона клубочиться чорними хвилями, важко дихає перевопненими грудьми, ховас лице од сонця і гірко плаче теплими слізами, аж поки не стане їй легше.

Я знаю її. Вона... Неспокійна, вся насичена вогнем, вся палаюча великим і справедливим гнівом. Мчиться шалено по небу і підганиє ліниву землю золотою різкою... Вперед... вперед... швидше разом із нею... в мільйон раз швидше в повітрі... І гукає так, щоб всі почули, щоб жіхто не спав, щоб всі прокинулись...

Я розумію її. Вічно невдоволена, вічно шукаюча, з вічним питанням - нащо? до чого? - вона спустила сірі крила над землею, щоб не було видно сонця, щоб потопала в тінях земля, і сіс дрібну мріяку суму...

Поете, я не дивлюсь, що любиш хмари. Але я співчуваю тобі, коли з тужливою за з-дрістю стежиш за хмаркою, що тоне, розпливається і гине в блакитній пустелі...

Жовтень 1903 р.

"Утома"

Душа моя втомлена - і навіть той жаль, що почував, нагадує лих усміх, застиглий на обличчі мерця...

Я маю жаль до неба, бо хмари, що проходять по ньому, не лишають там жодного сліду: вони знов стає ясним і блакитним.

Жаль маю до землі, бо тіні, що вкривають її, пересунуться на інше місце, і де було тъмяно і сумно, знов ляже золото сонця.

З жалем дивлюсь на воду: мов дзеркало, одбиває вона красу світу, і коли невдоволена навіть - ламле всі лінії й фарби і творить своє.

І маю жаль я до осінньої рослини: кожна брунька ховас в собі надію життя і даст нові пагончи.

Тоді як я...

Тоді як попіл надій моїх нерухомою хмарою провис наді мною, тоді як сонце щастя не зжене з душі тіней, як дзеркало душі моєї померкло, потъмарилось, не одбива нічого, тоді як те, що облетіло і стало голим, - не розів'стяє знову.

І чом не живу я, вища істота, як те мертві небо, як нежива земля, як вода, як рослина?

Спитати?

Не хочу... Втомився...

Грудень 1903 р.

"Самотній"

Я слухаю співи, яких ніхто не чує: то співає моя душа.

Завжли і всюди чую її любимий приспів:

- А ти самотній!..

І ніщо не заглушиш - я се знаю - нішо не заглушиш тихого співу; крізь стогін хути, крізь сміх весни, крізь регіт грому і плюскіт зливи - я все вчуваю:

- Самотній!.. Самотній!..

Навколо люди. Блищають їх очі, тримають їх голоси... Снус срібну нитку розум і золоту серце, хвиля життя виходить з берегів, шумить, грає - і коли до уст моїх торкається келих веселошів - я чую вже знайомий реквієм душі:

- А ти самотній!..

Я плачу. З моого серця теж ллється струмок в море дюльського горя. І хоч тепла рука моя простягнена для дружнього стиску там, де його треба, хоч душа моя розкрита для чужого горя, як квітка для роси, а проте... а разом з тим - я чую - встає з глибин, як вічне прокляття:

- Ха-ха! Ти все ж самотній!

І коли навіть біля серця моого б'ється коханоче серце, коли дві іскри злучаються в поломінь щастя, коли здається, що сінкекс розгаданий вже - і тоді навіть...

... І тоді навіть чорним клубком котиться в грудях моїх болісний й гордий покрик:

- А я... самотній!..

Січень 1904 р.

"Сон"

Снилося мені - чи ж снилося мені? - що в грудях у мене лиш половина серця.

- Де друга? - мучився я.

А та, що лишилась, билася тривожно у

рудях і в кожнім тріпотанні чув я жадливий і владний голос:

- Шукай.

І я шукав.

Широкими світами, потоком життя, між на-твопом і тиском мчав я розділене серце і скрізь ввижалася мені рідна половина.

І радісно розкривались свіжі краї серця, і лилася найкраща кров у другу, здавалось, знайдену половину.

Та я помилувався. Краї не зростались у цілес серце, а все було дві половини.

Й скречочучи зубами, одривав і волік я - не мчав, а волік я скривлене серце, бо все чув голос:

- Шукай...

І так було довго, і так було завжди...

Та коли вранці настала зима, коли на голову мою впав перший сніг, я знайшов те, чого шукав.

Останнім тріпотанням забилось спустомене серце - й, безсиле, одмовилось розкрити зів'ялі краї до рідної половини.

І тоді - ви розумієте - тоді підняв очі до гори, до білого снігу і зором зацькованого звіра благав його: іди... іди... спайдай, покрай навіки...

Так снилося мені - чи ж снилося мені?..

Січень 1904 р.

Твори друкуються за виданням: Михайло Коценський, Твори в шести томах, Київ 1961, том 2.

Юрій Федъкович

Німецькомовна творчість Юрія Федъковича

Перш ніж характеризувати німецькомовну творчість Юрія Федъковича, хотіла б я сказати кілька слів про визначення вхіде в головку. Вважаю, що явище творчості німецькою мовою в українській літературі взагалі малодосліджено, а шкода, бо воно таки

досить цікаве. Моя робота силою конечності має характер короткої розвідки, хоч важко було не піддатись спокусі провести літературний аналіз творів, які обговорюватиму. Хотіла б я також розказать про зв'язки Федъковича з німецькою літературою, про його переклади та переробки німецьких драм, віршів, казок.

Чому Федъкович писав на німецькій мові? Треба це пояснити тодішньою політичною ситуацією на Буковині як австрійській провінції.

де німецька мова була мовою державних установ, Крім цього користувалася нею широко вся інтелігенція, особливо українська. Виходить, Фелькович не був чимось окремим: велика частина пізніших літераторів-українців писала свої перші твори цією мовою, а щойно згодом переходила на українську. Деяку роль відігравало також дворічне навчання майбутнього поета в німецькій реальній школі й річна наука ремесла в німця-аптегаря в Молдавії. Сім'я Юрія говорила по-українськи, чи, скопише її гуцульським діалектом і тому поет не знав літературної української мови. Пізніше, будучи вже автором багатьох драм, оповідань та віршів написаних рідною мовою, він дуже часто вдавався до німецької мін., щоб вести домашні рахунки.

П'ятнадцятирічним хлопцем помандрував Юрій на заробітки в Молдавію. Там познайомився він із відомим під цю пору німецьким письменником Рудольфом Роткулом. Це знайомство поклало великий відпечаток на кшталт пізнішого літературного доробку Юрія. Роткул був йому щирим другом, першим рецензентом юнацьких віршів/ як сам згадував у щоденнику, Юрій вже тоді був поетом/, по, - знайомив його з німецькою класикою. Через те Фелькович міг згодом робити переклади з німецької літератури.

Приязні з Рудольфом прийшов кінець коли батько Юрія, турбуючись за майбутність сина вирішив, що хлопець повинен стати на службу до австрійської армії. Тривала вона 10 років. У ході служби він побував у Чернівцях Семигороді й Відні. Повставали тоді чергові поезії а саме перебування в армії було незабутнім і не надто мілим спогадом. Призов до війська став відтоді частим мотивом його лірики, також і німецької, хоч меншою мірою ніж в українській, бо лише в трьох віршах: "Am Posten", "Ein Rundgesahg", "Ich".

У Чернівцях Фелькович перебував у 1859-61 рр. На цей період припадає його палка та щаслива любов до Емілії Марошані, яка походила з мішаної німецько-польської сім'ї. У дім її матері завели молодого солдата Його чернівські приятелі: Нойбавер та Кобилянський. Фелькович з першого погляду закохався в гарну, милу й музикальну панянку. Вона й розділила його кохання. Шлюб, звичайно, був немислимий через ненайкращу майнову ситуацію юнака.

Зустріч з Емілією істотно позначилася на його літературній творчості, в якій за мотив якже часто правлять нещасні пригоди пов'язані з нерозділенням або нещасним коханням. Такі мотиви притаманні романтичній ліриці, а Фелькович був запізненим романтиком. З любов'ю до Емілії пов'язані три прекрасні еротики. Два під заголовком "An Emilie" і сонет "Die Rose und der Schutz".

Другий вірш був написаний незадовго до розлуки закоханих. Поет обіцяє дівчині відігнати сумування й зменшити біль, пишучи спеціально для неї казку. Являється нею сонет "Троянна і стрілець", що оповідає про стрільця, котрий побачив гарнесьеньку трояндку й вже похилився, щоб її зірвати, коли почув голос золотого рога, який закликав вертати.

Саме таким чином розлучився Фелькович з любкою. У 1861 році його полк перенесено в Семигород. Із ним помандрував і поет. Емілія невзабарі вийшла заміж за багатого та про поета-гуцула не забула й аж до смерті переховувала його листи та вірші, подібно як і Фелькович.

Людов була для нього важливим досвідом її відгомін вчувається в багатьох інших поезіях, у "Die Kaiserrose", де появляється знайомий мотив із "Die Rose und der Schutz", але тут стрілець умирає зранений трояндкою; в "Die true Liebe", "Die Rose" а також у віршах-переробках українських народних пісень: "Verkannte Liebe", "Der Liebe Schicksal" "Der bewährte Rat", "Liebe", "Reiters Irrfahrt", "Des Buhlen Heimkehr". Частина з них нав'язує до середньовічної німецької любовної лірики - пісень міннесунгерів. Появляється, між іншим, притаманні Міннесангу картина сокола, а в вірші-спогаді із війська під заголовком "Am Posten" поет, говорячи про свою любов не вживав слова "Liebe" а "Minne", що в середньовічній німецькій поезії означало любов. Виявляється, що Фелькович знов не тільки німецьку класику але й літературу давнішого періоду. Серед віршів із приміткою "Kleinrussisches Volkslied" або "Kleinrussische Ballade" багато таких, в котрих появляється ще один типовий персонаж: удова-чаклунка, що розкохує в собі молодця а потім його вбиває, звичайно, за допомогою чаклування.

Фелькович був дуже прив'язаний до рідних сторін, та рідко побував над своїм коханим Черемошем. Відішовши ще дитиною з рідної хати в пошуках заробітку, проживав в різних місцях, проте ніколи не забував про Буковину. У цьому періоді виникли вірші-спогади або вірші-мрії про повернення в рідний край, що входять у цикл "Die Nationalpoesie der Ruthenen" "Und wenn ich

eist" або "Der Huzulen-Bergschütz", у окремих віршах: "Mein Upbild" та "Was ist's", де Фелькович милується незображенію красою Черемоша. Річка притаманює немов сиренин спів. У ній щось зачароване. У поета одна мрія - повернутися "де країна тая мила", як пише в гарній переробці "Мігнон" Гете, під заголовком "Русь".

Мотиви німецькомовних ліриків Фельковича сливе повністю накладаються на мотиви

Його українських віршів. Тому-то є в них поетичні варіанти народних пісень, образи батьківського краю, спогади з війська. Тільки еротики складають цикл, що немає відповідників в українських поезіях. Існує лише один такий еротик: "Для неї". По-німецьки Фед'кович написав більш-менш 50 творів, та половина з них - це переробки або переклади його українських віршів. З огляду на те що будуть вони більше згадуватися.

Свої неукраїнські поезії та інші твори друкував Фед'кович здебільша в часописах. Були це: "Sonntagsblatt der Bukowina", "Bukoviha" та "Bukowiner Post". Крім того видав дві збірки поезій. Перша побачила світ у 1865 р. Були це "Gedichte" / "Вірші" /. У цій малій книжечці / 16 сторінок / автор пояснює в передмові, що єдине відгуків від читачів, бо від них залежить поява наступних збірок. У 1882 р. видав / мабуть своїм накладом / збірку пз."Am Tscherevusch" Автор не подав свого прізвища. На титульний сторінці читаємо: "Над Черемошем. Вірші гуцулі". Присвятив її Рудольфу Нойбаверові, приятелю з юності, журналісту й критикові, що як один з перших помітив літературні нахили Фед'ковича й наполягав, щоб надалі писав. Поет поміщав вірші в його часописі "Bukowina". Автор "Диких дум" познайомився з ним у Чернівцях у 1859 р. і на протязі двох років / до виїзду в Семигород / разом із Кобилянським та Горбалем водилися в невеличкій, але чесній компанії. Нойбавер був у захопленні від перших німецькомовних віршів Фед'ковича, які цей писав ще в Молдавії. Його приязнь до молодого українця засвідчує збірочка яку присвятив саме Фед'ковичу - "коханому приятелеві".

Під час перебування в Чернівцях Кобилянський та Горбаль познайомили молодого поета з українською літературою. Тоді почалася його фасцинація Шевченком, повстав вірш "Тарас", який цікавив тим, що написаний по-німецьки. Цією мовою написе він ще тільки одного вірша присвяченого Шевченку. Українські друзі намовляли Фед'ковича, щоб почав писати рідною мовою. Намови тривали довго, позаяк поет був певен, що по-українськи ніхто не буде його читати. Цієї думки не позбувся до кінця життя, проте друзі кінець-кінцем домоглися свого. Фед'кович писав про це так у спогадах: "Знайомість з Нойбавером дала мені вступ не в один чесний дім у Чернівцях. При такій оказії обізнав я ся і з паном Кобилянським, котрий, чуви мої реклами німецькі, на мене полягав, чому я по руські не пишу, бувши з роду Русином? Я єму на тое: хотя я по русь-

ки не пиму, то преці я славянську, а особливо руськонародну поезію дуже високо цінюю, а юди ви знали, що я вже і по руські щось написав, то дивіться ось де в мій дневник з походу тогорічного, що я якоїсь буйної години, в таборі під Касано і на одні руську думочку ся зважив. І показав я йому мою думку "Нічліг".

Був це початок, потім прийшли наступні українські поезії, а також проза й драма. Фед'кович написав, по суті, лише одну свою драму. Решта це переробки та більш або менш вдалі переклади. Тим оригінальним твором і є "Ловуш", що автором вважався великим досягненням, і в якому покладав великі надії. Незнеохочений провалом п'єси на сцені та несхвалальними рецензіями він написав ще два інші варіанти за вказівками постановників.

Виявилось, що це хибний хід, хоч Фед'кович не міг у це повірити. Переклав твір на німецьку мову, покладаючи, що німецькі читачі та критики складуть драмі кращу оцінку. Проте не вдалося йому знайти навіть видавця.

Провал згаданої п'єси в якісь мірі пов'язаний з Нойбавером. Це під впливом автор повів родовідну гуцулів від давніх монголів та доповнив її елементами містички. Не дивно, що критики та публіка мало цікавились драмою. Не виниквало це з неприязного ставлення до автора.

Усе те збільшило нехіть Фед'ковича писати по-українськи. Він не спромігся критично глянути на свій улюблений твір. Уже вкотре переконався, що немає йому кому писати.

Після 1874 році він справді замовк. У 1882 році видав лише німецькі вірші збіркою "Am Tscherevusch", а рідною мовою вже слизве й не писав. На десять років полонила його астрологія. Були це 1874-84 pp., коли написав він чотири обмирні та безвартісні опуси. Були вони написані по-німецький ніколи не видавалися.

У літературній діяльності Фед'кович не зупинився на ліриці та драматургії. Писав також оповідання й казки. Майже всі по-українські. Німецькою мовою хотів видати низку нарисів про життя гуцулів та не вдалося. Так що написав одну новелу під заголовком "Skizze aus dem Huzulenleben_Ein Don Juan". У передмові автор пояснював, що пиме подібні оповідання / хотів їх написати більше/, щоб дати образ того цікавого племені. Фабула новели не надто складна: майбутній солдат віддає свою сестру хорошому другу, щоб він нею опікувався, коли його не буде. Із війська приликає його стара вмираюча мати. Вона вширає із журби: її дочка на-

клала на себе руки, бо лихий Микола згвалтував її. Брат хоче помститися та винуватець сам стріляє собі в груди, кажучи "Кров зміс мою провину". Фабула новели походить із українського оповідання "Побрятим" і сама собою не дуже то й цікава. Інтерес викликає лише спосіб, в який автор говорить про гуцулів: "справжньому гуцулу у війську завжди добре", "справжній гуцуй завжди стриманий, хоч хтозна чи є ще десь серце сповнене таких почуттів, як це на Гуцульщині". Подібних речень у оповіданні більше. Виводжу, що можна це визнати спробою створити міф доброго, чесного й відважного гуцула.

Так виглядає оригінальна німецькомовна творчість Юрія Федьковича, коли не брати до уваги його перекладів та переробок українських творів на німецьку мову. Тепер цікаво буде подивитись як було в справі переспівів з мови німецької на українську. Спершу про казки. Матеріали до них він черпав із збірки братів Грімм і Християна Андерсена. "Гла горожечка"- це переробка "Dornroschen"/ "Спляча царівна"/, а "Золотая кісочка"- "Die Gänsemagd" і "Хитрий кравець" походять з першого джерела. Натомість "Іголка- угorka претонесенська", "Адам і Єва", "Підмінче" - це переробки таких казок Андерсена: "Die Stoffnadel", "Der Garten des Paradieses", "Das häbliche Entlein" / "Гидке каченя"

Федькович переклав чотири драми. Дві перші: "Гамлет" та "Макбет" цікаві тим, що автор, не знаючи оригіналу, переклав їх з німецької мови. Позосталі- "Мазепа" і "Запечатаний двірник"- являються перекладом і парофразою драм німецьких. Першу написав слабий ліраматург Готтшал, використовуючи фрагменти із бурхливого життя українського гетьмана, і, хіба, це зацікавило Федьковича, бо ж у драмі сливє немає дії, зате багато історичних та географічних помилок. Може бути й таке, що Федькович за допомогою віячного Готтшала хотів добитись друку в німецьких видавців. Якщо в нього були саме такі наміри, то вся праця обернулася нанівець, бо Готтшал у такій допомозі відмовив.

"Запечатаний двірник"- це парофраза п'еси Ернста Равнаха "Der versiege Burgermeister" Равнах / помер у 1852р./ був автором багатьох театральних п'ес, що були дуже модні в першій половині століття й ставились навіть на сценах Берліна, та в часі перекладацької над ними Федьковича роботи були вже застарілими. Тематика цих п'ес була досить загальна і перекладач легко пристосував одну з них до іншої лійності. Вийшла з того двоактна франка про зю / оригінал був написаний віршем/.

Згадані п'еси Федькович перекладав для театру" Руської Бесіди".

Переспіви з німецької лірики пов'язані з різними прізвищами, так класиків - Гете, Шіллер-, як і романтиків: Угланда й Гейне. Федькович здебільшого змінює реалія, наприклад, у вірші "Співак" / Die Teilung der Erde Шіллера/ залишає цікавий мотив поділу світу Богом / у Шіллера був це Зевс/. Бог поділяє світ і закликає всіх, щоб вибрали собі те, чого прагнуть:

"Гуцул вхопив полонину,
Мужик хапнув поле,
Циган клевець та ковадло,
Ляк сів серед школи,
Жид загарбав мішок грошей,
Німець бочку пива..."

Звичайно, постатей з цього вірша нема в Шіллера, бо він згадував у своєму "Поділі землі" купця, короля, юнкера, рільника а там де Федькович має німця, шіллер описує абата з бочкою благородного вина. Коли вже все було поділено прибуває поет. Він наділений Божественностю й тому забув про те, що діється на землі. Бог надаровує його речами, які ще залишилися: "расм светлим з ангелами і волем святою". Постать поета появляється теж у вірші "Як то співак проклинає". Був це переклад балади Уланда "Des Sängers Fluch" Уланд, а за ним Федькович маніфестує свою віру в переможну силу поезії.

Поет тиранії, насильству й терору протиставляє мистецтво й гуманні цінності.

Прекрасною й типово романтичною поезією являється парофраза "Die Wallfahrt nach Keblaar" Гейне під заголовком "Прощі". Федькович залишив цікаву фабулу: хворий хлопець іде на прощу до Кеблар / у Федьковича - до Києва/, щоб помолитись за душу померлої Гретхен / Оксана/ і просити Богородицю вилікувати його серце від рани. Усі прочані приносять Божій Матері хворі частини тіла виліплени з воску і миттю стають здоровими. Хлопець несе воскове серце а коли повернувся додому Божа Матір приходить до нього й доторкає рукою його серце, що перестає битись.

Серед ліричних перекладів та парофраз є й вірш "Русь", парофраза "Мігнон" Гете, про що вже згадувалося.

Не хочу поміщати німецькомовної творчості Федьковича на тлі тогочасної австрійської літератури. Однак самі дати його літературної діяльності - 60-70-ті рр.- засвідчують ляжку відсталість юної епохи. Був він безсумнівно запізненим романтиком. Австрійська література вже віддавна була літературою реалізму.

Єва Сивак

Текст доповіді зачитаної на науковій сесії "Від давнини до сучасності".

ВАЛЕРІЙ ШЕВЧУК

Валерій Шевчук: "Мисленне дерево. Роман-есе про Київ."

З частини першої: "Віки Троянові".

Передмова.

Наша ж історія культури - це своєрідний храм, який цінний не тільки працем, що в нього вклали перші його будівники, а й працею усіх прийдешніх поколінь, без якої той храм давно перетворився б на руїни. Коли ж я думаю про історію культури народу, то перші асоціації, які постають у мозку, - це Київ, а в ньому - Софія Київська, Київ - це те місце, звідки тягнуться і куди стягаються усі нитки нашого культурного буття, а Софія - його образ. Так сталося, що наше мистецтво, наша історія розвивалася пульсаційно: часи розквіту й часи занепаду. Зводилася будівля духу, але й падала під ударами всіляких західників, умирала в руїнах, а потім знову відбудовувалася. /.../

Так, кожне місто - це не однозначне поняття, але воно й не як відома російська іграшка-мотронка, яка відкриває у своєму нутрі одно- типні свої подобенства: воно відкриває безліч пластів, якостей, культур, відмінних одна від одної, але які в дивний спосіб поміж собою сполучаються в одне велике явище, яке ми зево-культурою національною. Земля Києва ховася у собі мільйони фістанків тих своїх мешканців, котрі завершували тут своє існування, жовася вона зелишки інших речей, хай у зміненому вигляді бачимо залишки будівель, у бібліотеках переховуються залишки книжок та рукописів. З тих незначних окружин ми намагаємося реставрувати колишній побут, історію, живе життя тих, що навікі відійшли. /.../

Історія культури нашого народу визначається передовсім тим, що ми нізвідкіля не прийшли, на своїй землі ми були завжди. Це означає, що в етосі свою зберігаємо поряд із рисами надбаніми, позиченими глибочезну архаїчність, яка попри всі струси та зміни, усі сувільні та історичні катаклізми певною мірою залишається незмінною. Ми не садили свого мисленого дерева заново на нову землю, але весь час пріщеплювали нові цивілізаційні патогени до старого. /.../ Наші предки здобували свій досвід, а відтак снагу до життя важко: у війнах, змаганнях, боротьбі, зіткненні з іншими народами. Скільки їх пройшло через на-

ші степи - більшість із них зникли, як дим, навіки розчинившись у хвилях часу. Ми ж у тій борні встояли. /.../ Вони, предки наші, бились та й бились, оборонялися, змагалися - уся енергія йшла сама на це, вони їшли з простого посуду і жили у простих житлах. Але вони витримали і встояли. І створили багатошарову культуру, яка й стала підмурівком культури нашої - ми завжди будемо їм за те вдячні. /.../ Справжня історія починається тоді, коли народ не тільки вже самоусвідомлює себе, а коли напише про себе сам. Ось початок вищої його культури, бо від усвідомлення себе починається і вищий розвиток. /.../ Жоден горщик не розкаже про народ стільки, як художній твір, а бойовий риштунок менше віщає, як пісня. Пісня ж тоді набуває вічної сили, коли вона кладеться на пергамен чи папір. Але й папір та пергамен не вічні, їх палить вогонь і нищать стихії. Безліч наших книг загинуло навіки й безповоротно. Історичні звістки про це разючі. В період між 1055 і 1238 роками відбулося на Русі близько 80 воєн, деякі тяглися по 12 - 17 років. У 1096 році до Києва прорвався хан Боняк /"Боняк-шолудивий", як нарекла його народна пам'ять/ - тоді знищено багато монастирів, у тому числі й Печерський. Горіло те, що могло горіти, а книги насамперед. У 1203 році князь Юрік з половцями захопив Київ і пограбував Софію і Десятинну церкву - знову горіли книги. А що вже казати про нашестя Батия! За XIII - першу половину XIV ст. Русь витримала більше 160 воєн із зовнішніми ворогами. Знову-таки перший наслідок цього - палили міста, а в них книги. Книги завойовники нищили і вивозили. На території сучасної України вогненні смерчі гуляли чи не найхоче, але три пожежі особливо пам'ятні для нашої культури. 1718 року горіла бібліотека Києво-Печерської лаври, а 1780 і 1811 року - бібліотека Київської академії, вогонь пожер тоді тисячі рукописів, у тому числі літописів та творів красного письменства. Збереглися окружини давньої культури, але навіть вони величаві. В 1960 р. Археографічна комісія АН СРСР почала складати "Звідний каталог" всіх давніх рукописних книг і їхніх фрагментів, які переховуються по всіх сховищах СРСР. В 1984 році вийшов каталог книг, що обіймає XI - XIII ст., цей каталог має 494 одиниці опису. /.../

Роздум перший: Де була Троя?

Отже, перед нами накреслюється така історія. Місто на трьох горбах було засноване трьома братами, через що аж до ХІІІ ст. збереглася традиція називати його Тросю. Оскільки ще Прокопій, візантійський історик VI ст., описуючи східних слов'ян, зааночас, що " склавинами й антами не править один муж, але з давніх часів живуть так, що порядкує громада і для того всі справи чи щасливі чи лихі до громади йдуть ", полянами, які осіли в Києві, править віче, але засновник їхнього роду Кий володів і владою своїх братів, отже й міг цілком називатися Троєю. З цього часу починається другий період у місцевому літочисленні /перший - часи Бусові/ - віки Трояна. У віки Трояна князі мали номінальну владу, основну законодавчу й судову владу несли віча, які через те й звалися Трояновими вічами. Подібно до Щетина, який також стояв на горбах, жителі Києва /Трої/ перетворюють Трояна в божество /Триглав-Троян/, яке стає символом міста /знак київських князів/. Ці два факти: героїчна історія Трояна і обожествлення його стада джерелом до витворення Троянового епосу, яким користувався Боян десь так само, як користувався Бояновою поетикою автор "Слова о полку Ігоревім": сліди цього епосу ми знаходимо як у "Слові", так і в болгарських та сербських легендах. Прямим відгуком цього епосу є змісборчі українські легенди й казки, насамперед, казка про Кирила Кохум'яку, які при'язується до Змісвих валів та самого Києва, трохи віддаленим відгуком є казка про Китобраса, що свідчить: Трояновий епос був спільній для східних та південних слов'ян, отже, витворився до у.ст. або ж у кінці VI ст., тобто до часу переселення слов'ян на Балкани. Цілком логічно, що найбільше слідів цього епосу збереглося в українців - народу, який зі своїх місць ніколи не сходив /широкий цикл казок про вовкулаків та змісборців/, велике поширення слова "троян". Знову-таки Троян не був загальнослов'янським богом, генетично в'язався з триглавом, це був бог місцевий, можливо, самих киян, отож, поширене нині прізвище Троян можна було б вважати синонімом слова "кіянин".

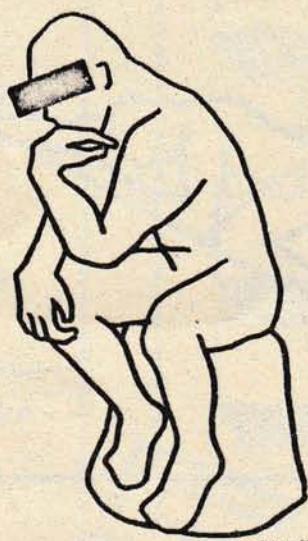
І нарешті ще одна річ, яку треба сказати, хоч я до неї й сам ставлюся з певною засторогою: чи випадково взявся до травестії Вергілієвої "Енеїди" Іван Котляревський? Річ звісна: ця травестія звісна нам про життя і подвики саме українського народу, є у ній чимало історичних ремінісанцій. Мимоволі постає питання: чи знову І.Котляревський, житель Полтави, традицію, яку ми фіксуємо ще в другій половині XVII ст., називати Київ Тросю? Чи усвідомлення цього факту не було для поета тим поштовхом, який привів його до задуму своєї

травестії? Адже згадаємо правила київських поетик: береться до зразка класичний твір, мотиви якого обробляються по-своєму/ класичний зразок цієї зasadи "Про блаженного Олексія" Ф.Прокоповича/. Ми не маємо даних твердо можемо звістити одне: І.Котляревський добре знав літературу українського бароко: в його поемі знаходимо не один її мотив, по-своєму перетворений- частково це питання висвітлив П.Жицький у своїй звісній роботі про "Енеїду". Отже, чи не стала Троя Віргілія приводом згадати Трою-Київ, тобто знову пов'язувалося в одне античне й місцеве, адже зруйновану Трою покидає Еней, щоб рушити у свої мандри. Ці мандри небезпільні, героси спановує ідея світлого ідеального міста, нового Риму. Еней у Котляревського, однак, це місто не буде, бо його козаки встривають у безконечну й безнадійну боротьбу з козаками таки Турна. Песимізм Котляревського ми розуміємо: він був свідком загибелі Запорізької Січі, свідком закріпачення / чи не тому такі сильні антикріпосницькі мотиви в його поемі/ через це й саму ідею світлого міста сприймає сумно-іронічно. Пам'ятаєте те місце, коли Юпітер провів майбутнє:

Еней збуде сильне царство
І заведе там своє панство.
Немалій буде він панок.
На панчину звесівіт погонить
Багато хлопців там наплодить
І всім їм буде ватахок...

Але мова не про те. Мова про те, що Еней почав свій шлях із Трої".

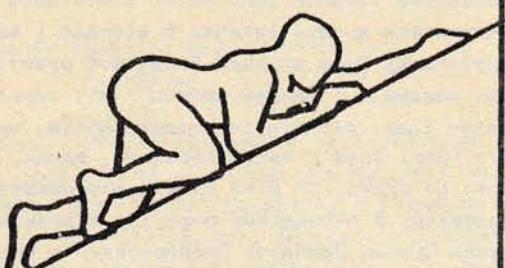
Друкується за журналом "Хрітен" №.10 за 1986р.

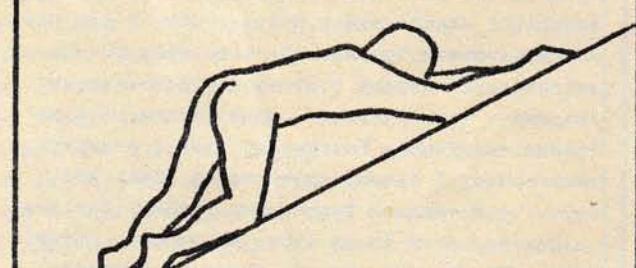
МАРКО '86.

Редакція не відповідає за зміст надісланих статей. Залишає за собою право редакційного правлення.

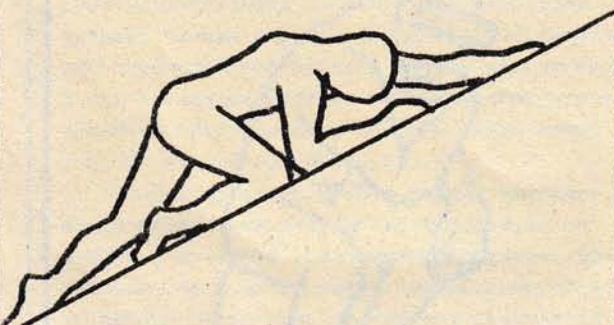
(1)

(2)

(3)

(4)

